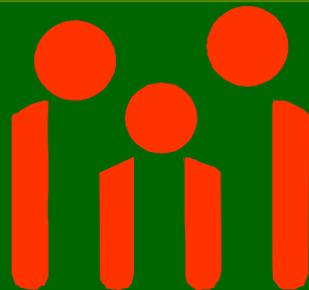

Rok V

Ćwiczenia 8

Zakład Medycyny Rodzinnej
Uniwersytetu Medycznego
w Łodzi

www.zmr.lodz.pl

Wiodące tematy zajęć:

- Przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

Problem nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

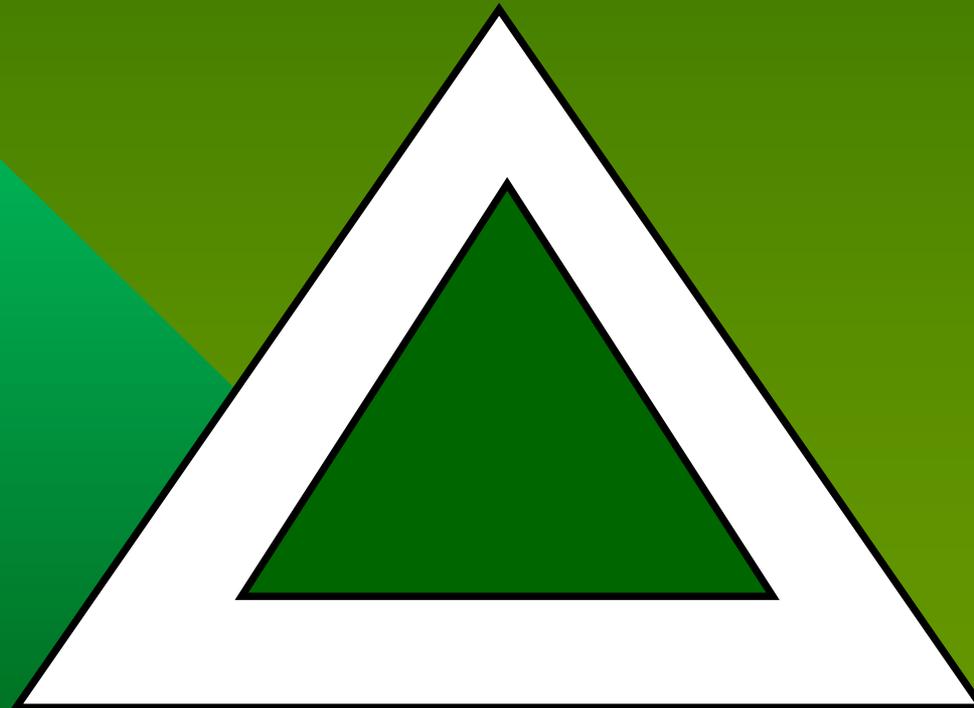
Przypadek 1

Na poprzednie wizycie u 56-letniego mężczyzny, pana Franciszka T rozpoznałeś nadciśnienie i przepisałeś Enarenal, 2 x 10 mg / dz. W dniu dzisiejszym pan Franciszek ma RR 170/105.

- **Jakie mogą być przyczyny utrzymywania się wysokiego poziomu ciśnienia?**
- **Jakie będzie twoje postępowanie w tym przypadku?**

Lekowy „trójkąt bermudzki”

Pacjent

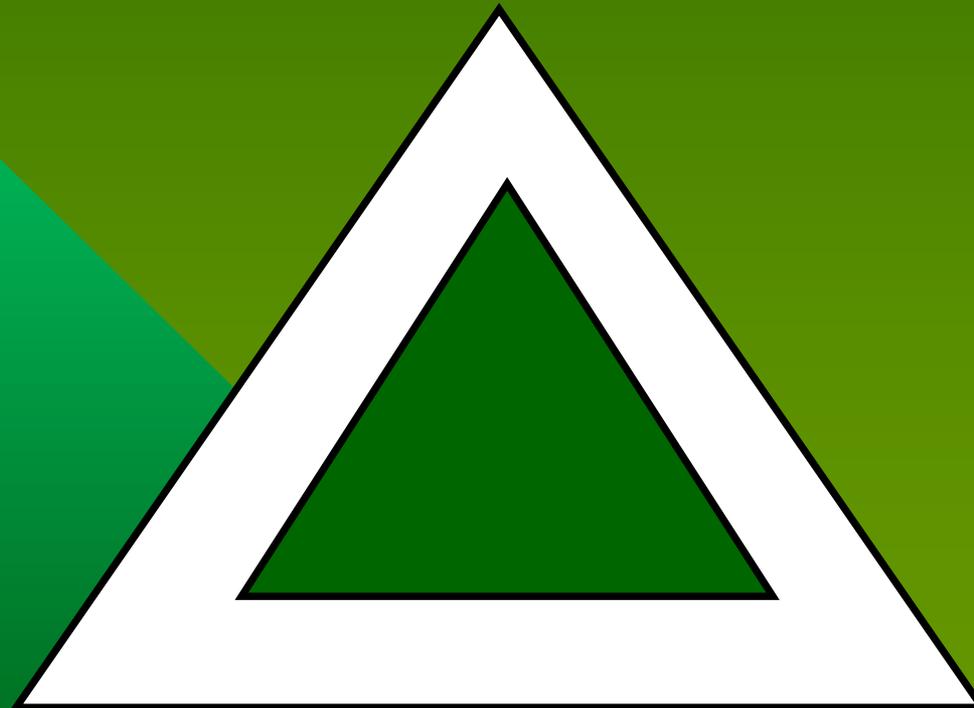

Lekarz

Aptekarz

Lekowy „trójkąt bermudzki”

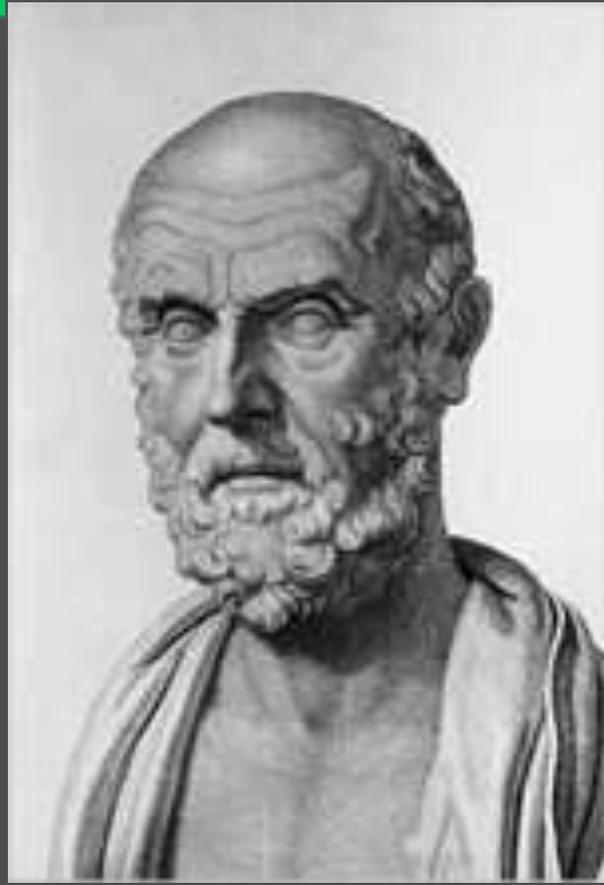
Pacjent

Lekarz

Aptekarz

Dziwnie aktualne?

Hipokrates

V - IV wiek p.n.e.

Temat do dyskusji:

**Na czym w praktyce polega
nieprzestrzeganie zaleceń
terapeutycznych?**

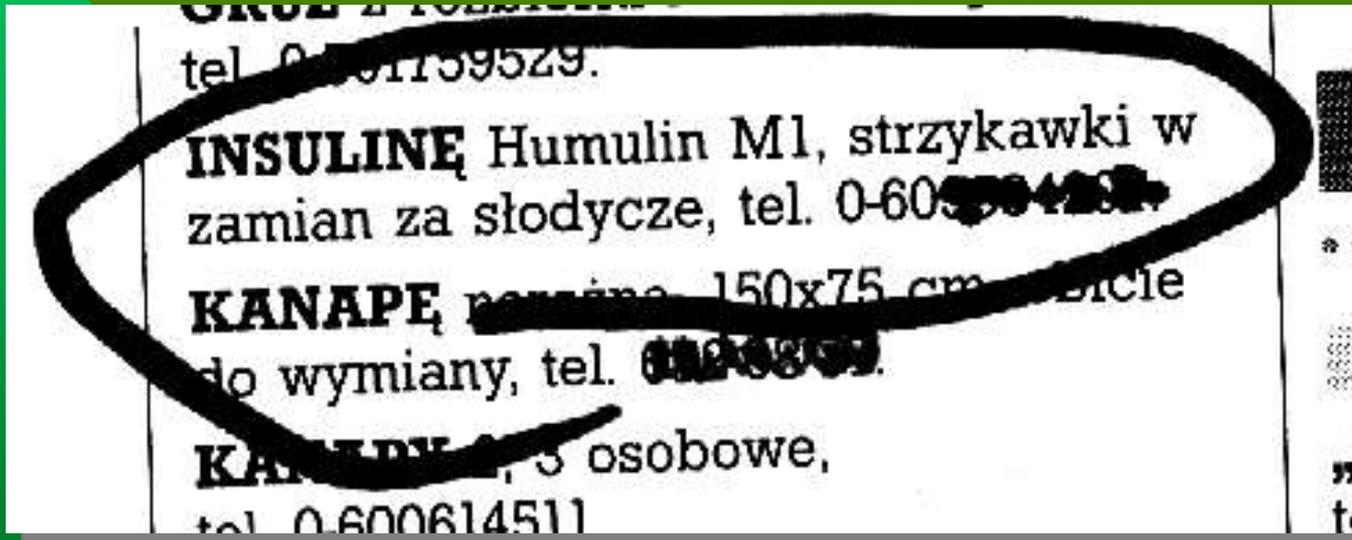
Pacjenci nie przestrzegają zaleceń dotyczących:

- diety
- aktywności fizycznej
- rezygnacji z nałogów
- **przyjmowania leków**

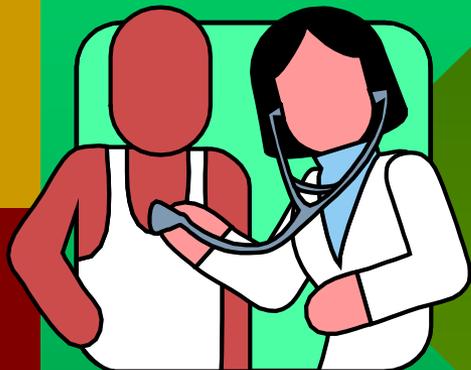
Wprowadzenie

Nieprzestrzeganie zaleceń terapeutycznych...

...to każde odstępstwo od zaleconego schematu leczenia...

Etapy procesu diagnostyczno-leczniczego (perspektywa lekarza)

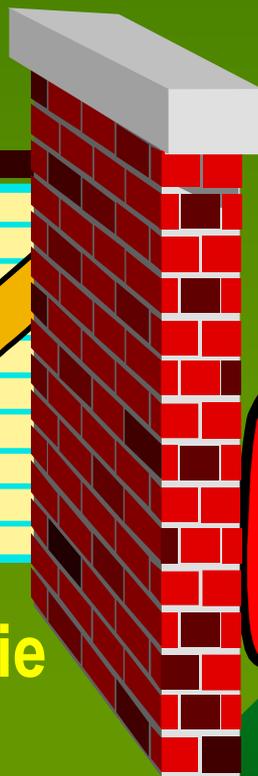
**Badanie
lekarskie**

**Postawienie
diagnozy**

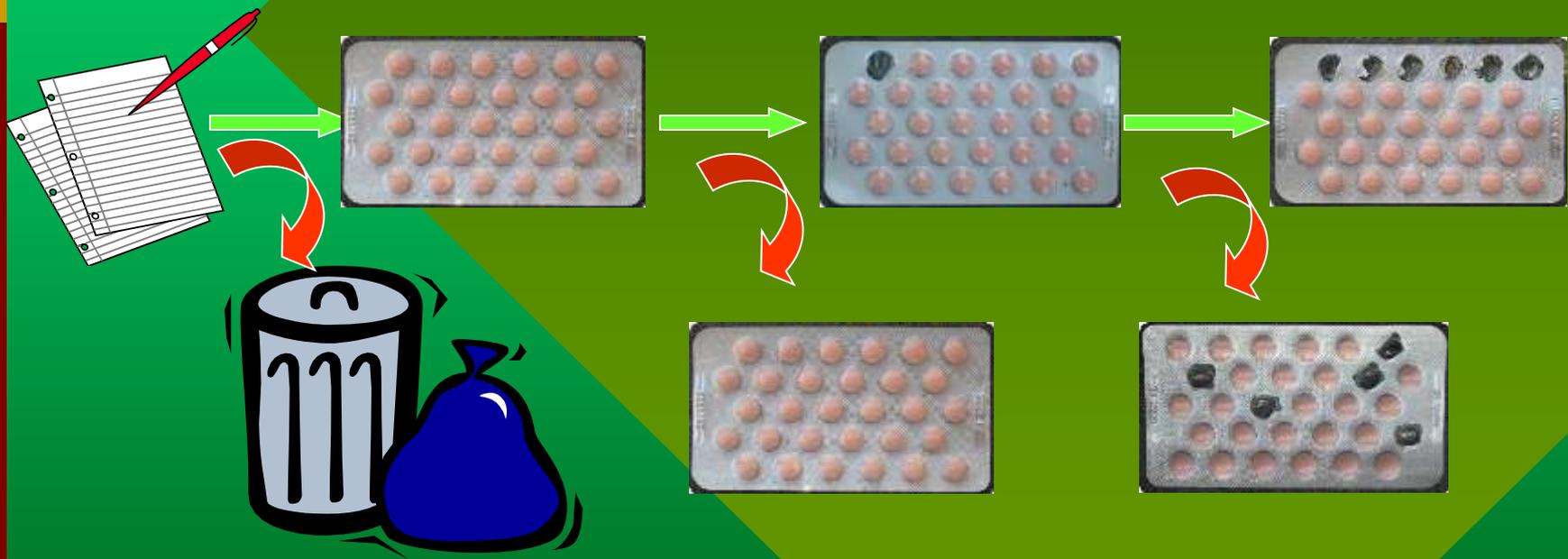

**zapisanie
leków**

**przyjęcie
leków**

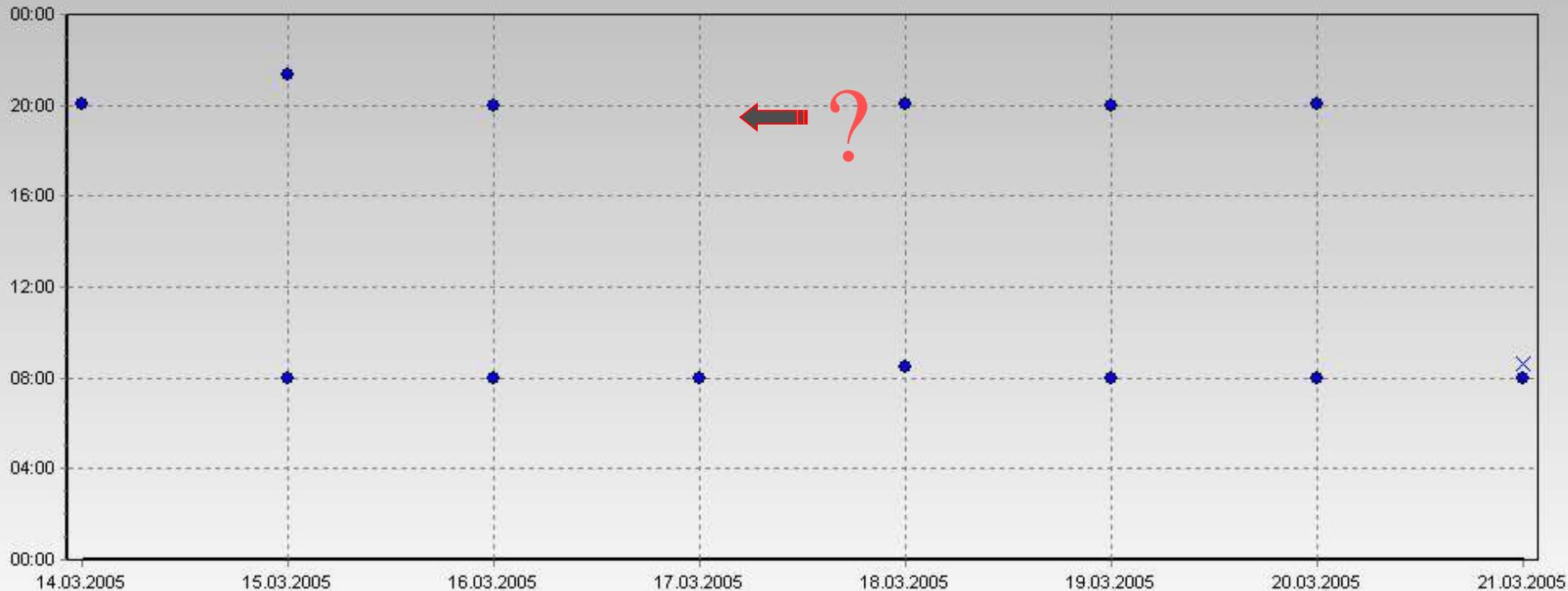
Realizacja procesu leczniczego (stan faktyczny)

Formy nieprzestrzegania zaleceń

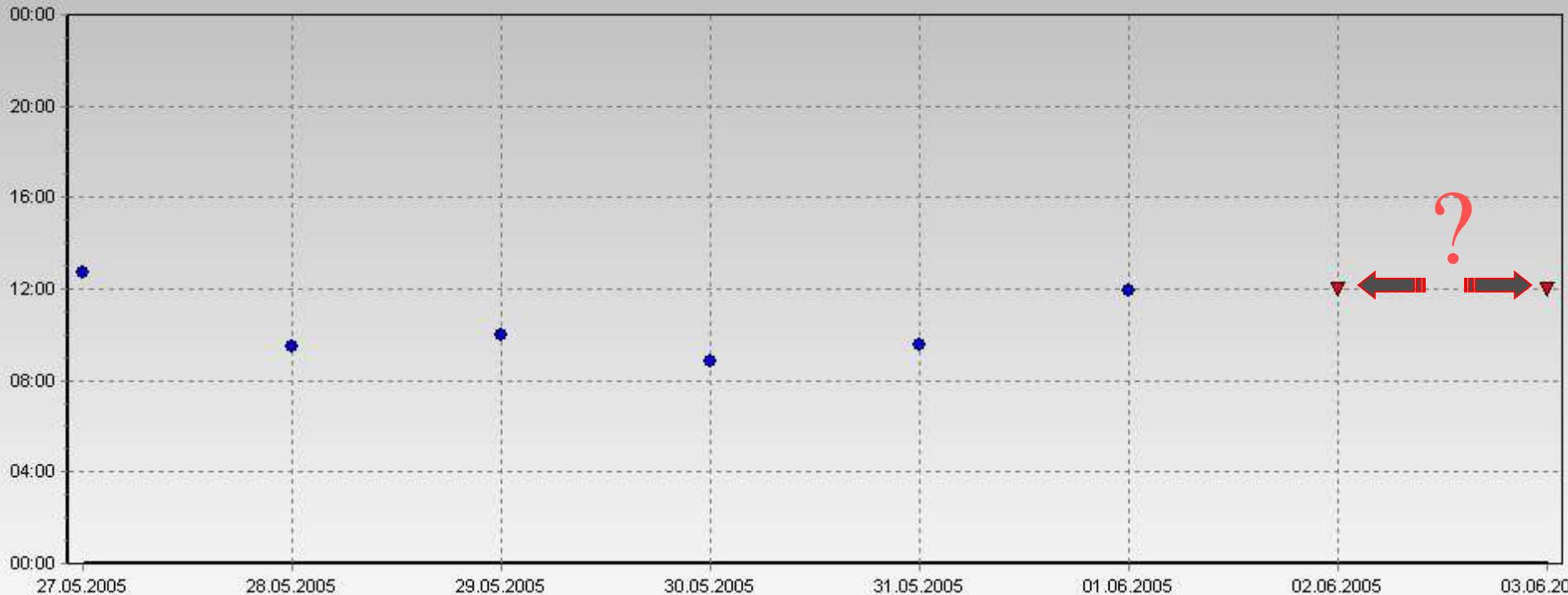
- **Nierealizowanie recept**
- **Nierozpoczęcie leczenia**
- **Opóźnianie rozpoczęcia leczenia**
- **Pomijanie pojedynczych dawek leku (nieświadome lub świadome)**
- **Okresowe przyjmowanie zwiększonej liczby dawek leku**
- **Nieprawidłowe odstępy pomiędzy przyjęciem poszczególnych dawek**
- **Przedwczesne kończenie kuracji**
- **Stosowanie leków pozostałych po poprzedniej kuracji**

Najczęstsze formy nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

- Nieświadome pomijanie pojedynczych dawek leku

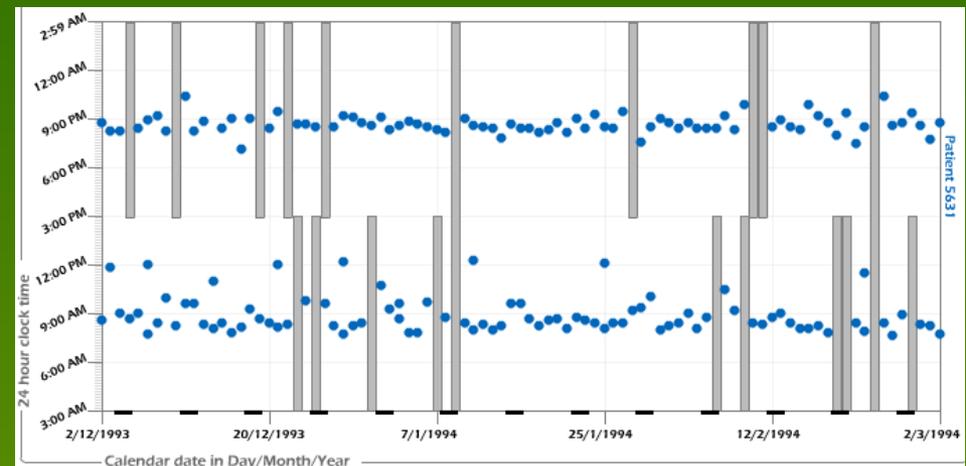
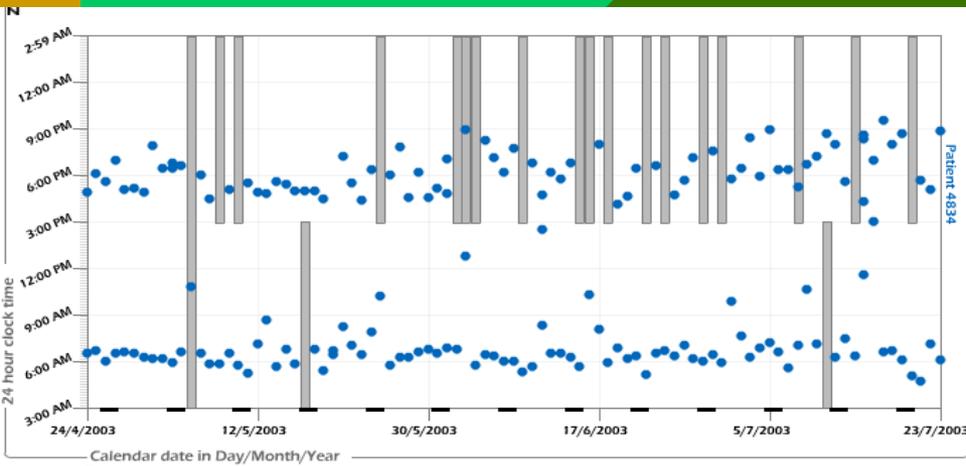
Najczęstsze formy nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

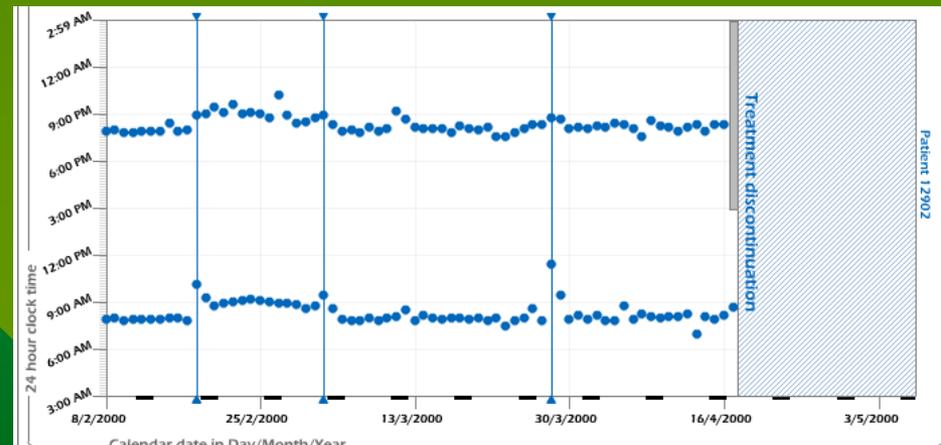
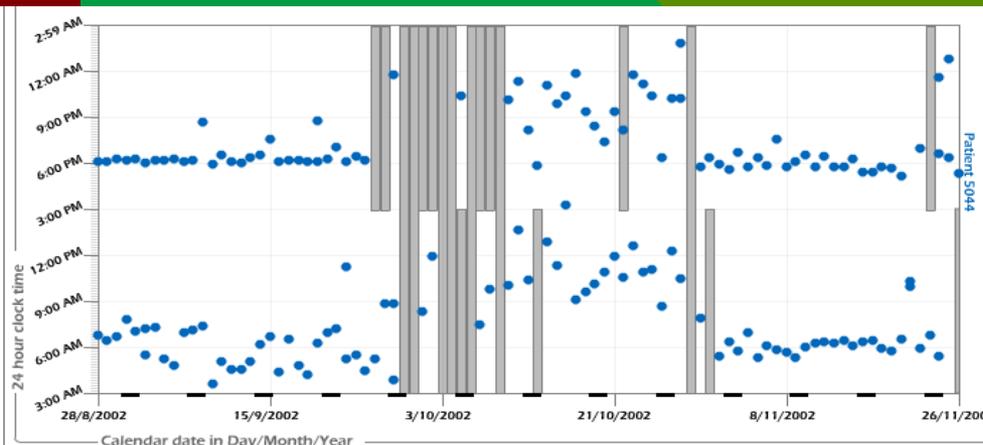
- **Przedwczesne kończenie kuracji**

Kardas P. presentation at the 7th ECC, Florence, 2005.

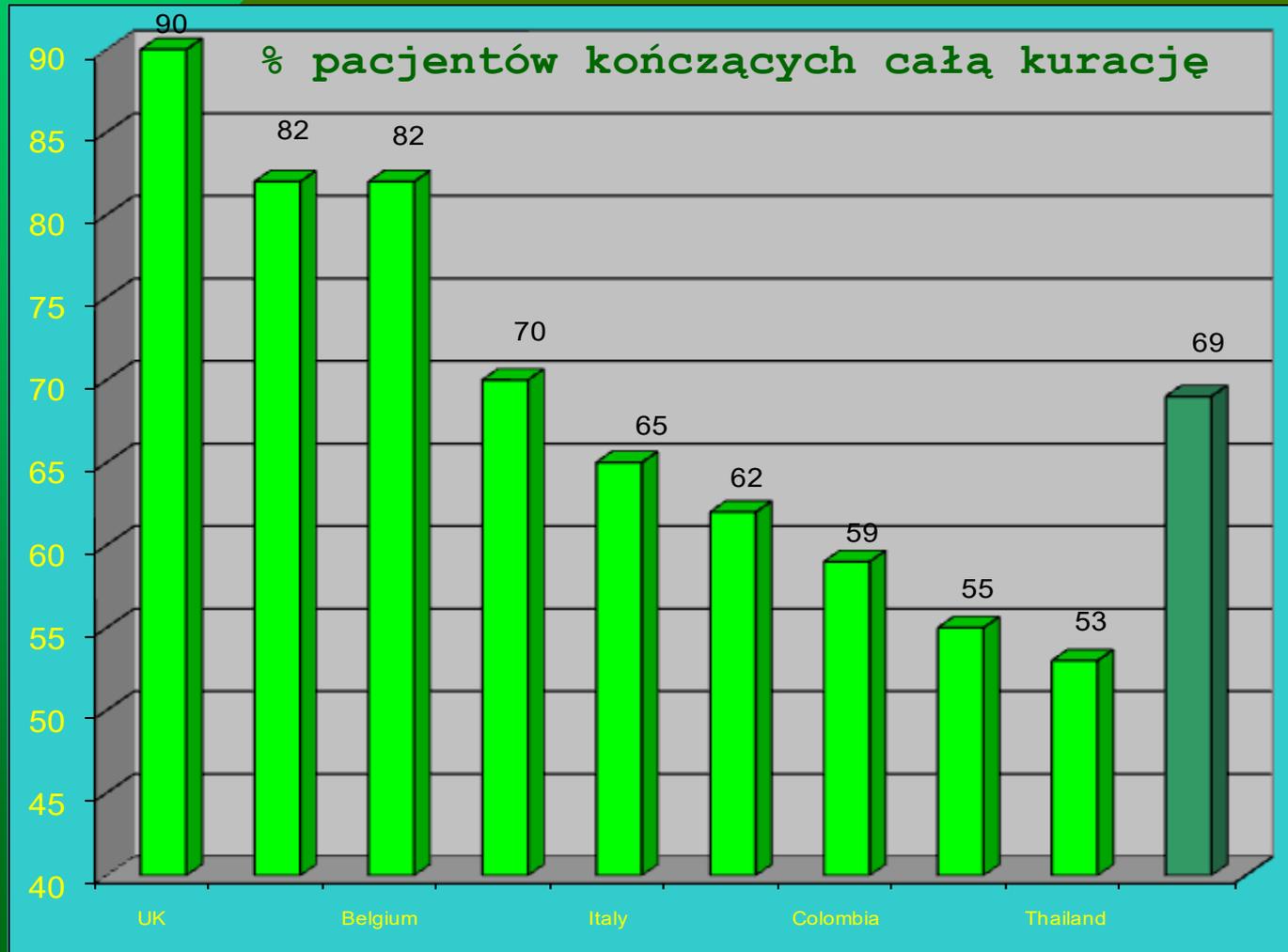
Realizacja terapii przewlekłej

każdy z tych pacjentów przyjął 75% zaleconych dawek w ciągu 3 miesięcy

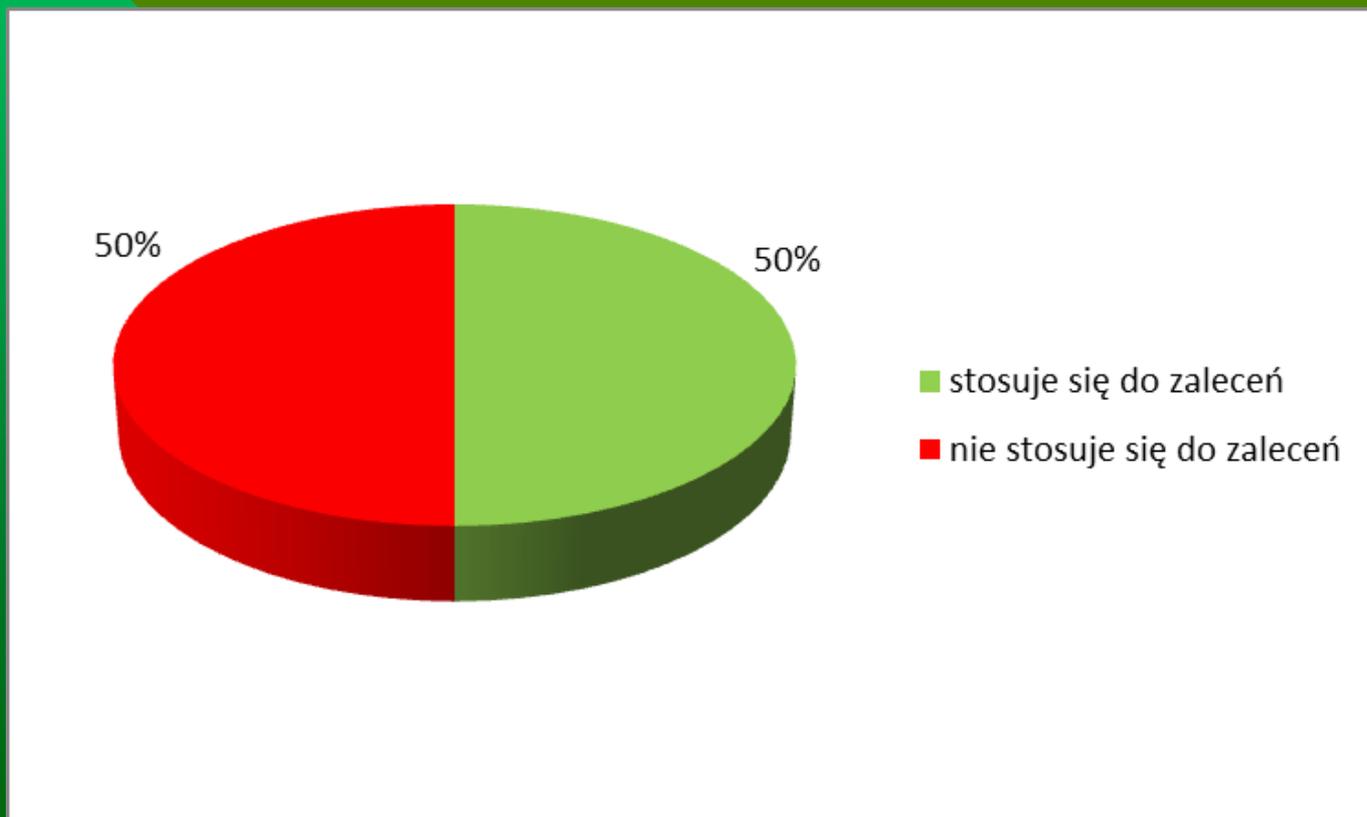

Formy nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych podczas antybiotykoterapii

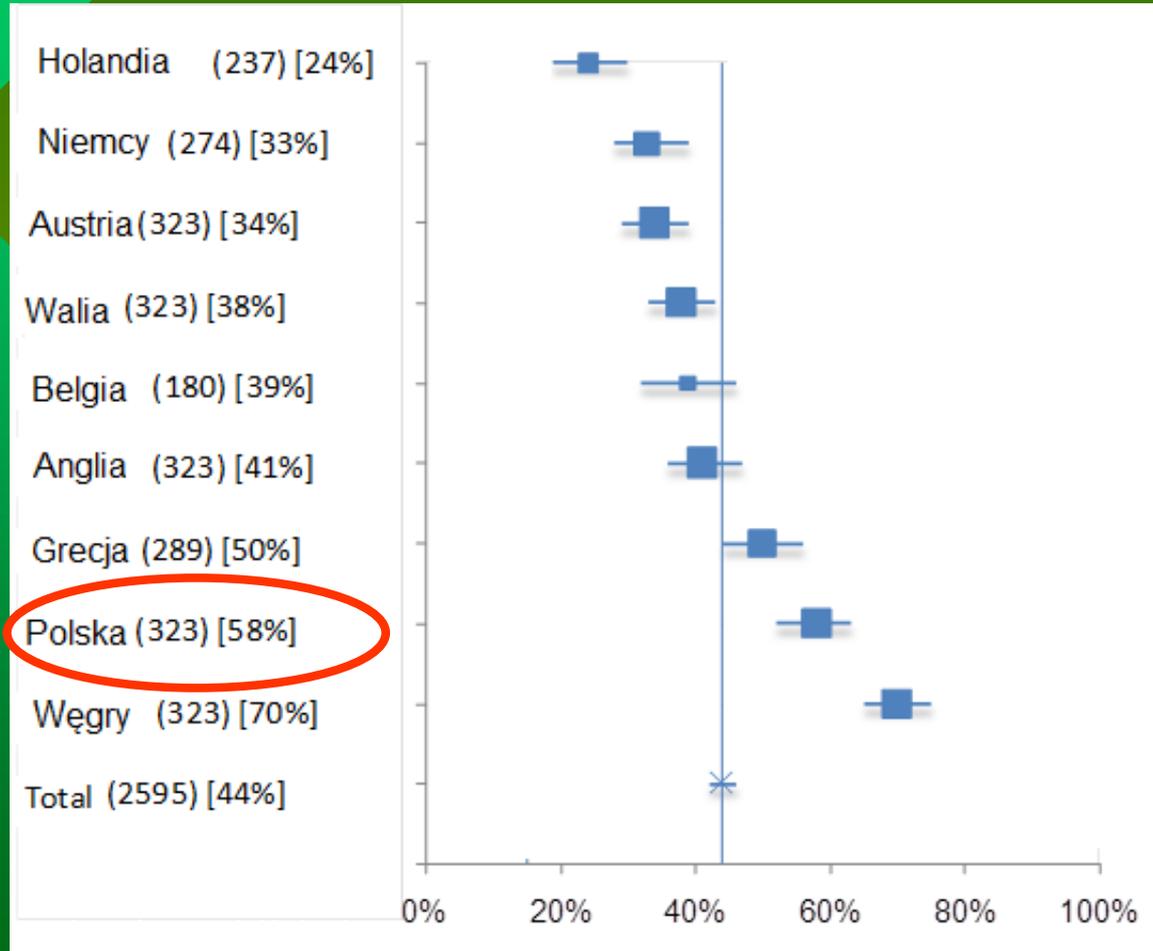

Częstość nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych w schorzeniach przewlekłych

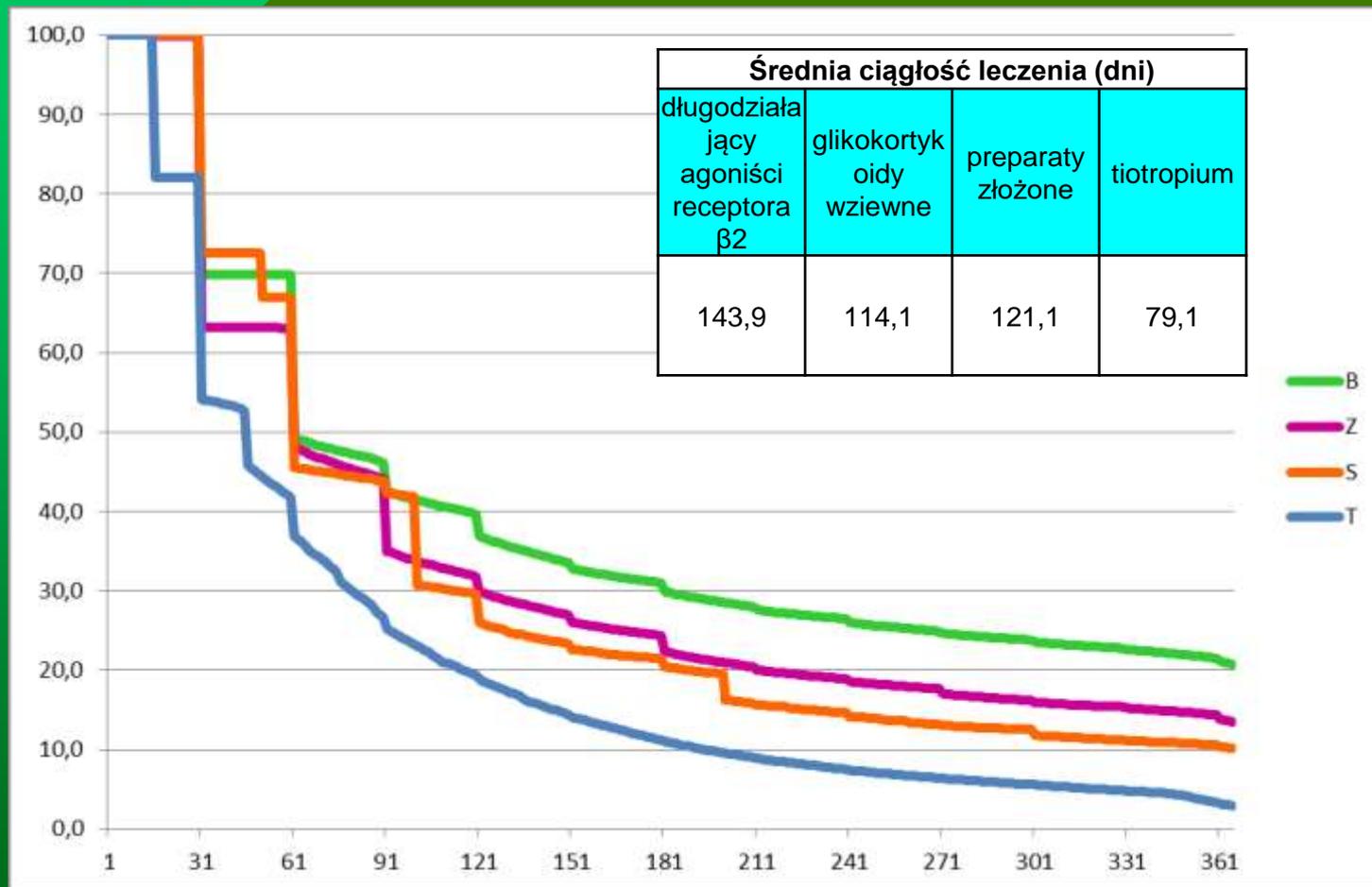
Wg Raportu WHO, spośród pacjentów, chorujących na schorzenia przewlekłe, leków nie stosuje zgodnie z zaleceniami **około 50%**

Częstość nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych w nadciśnieniu

Ciągłość leczenia schorzeń przewlekłych w Polsce na przykładzie POChP

Baza: N = 454.124 pacjentów

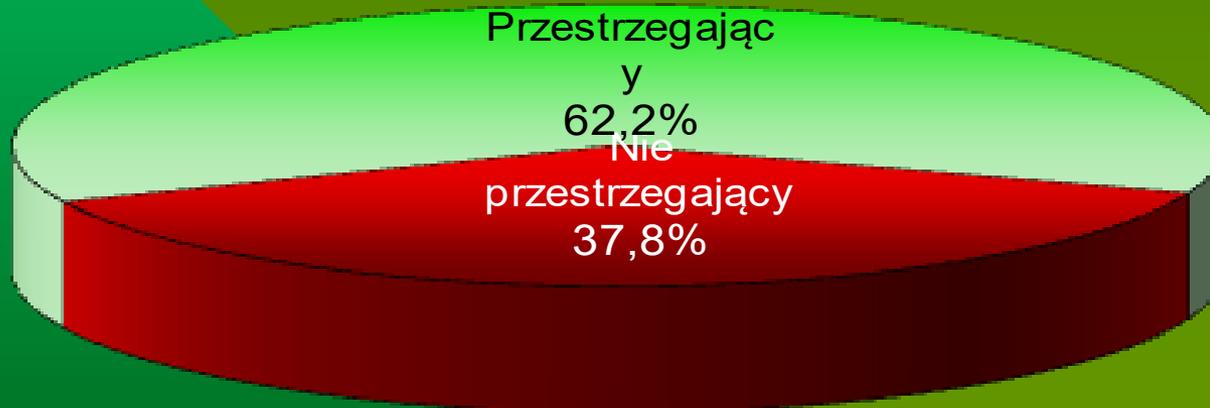
© I ZMR UM w Łodzi, 2017

Kardas P et al., , Proceedings of ISPOR Poland 2012

Nieprzestrzeganie zaleceń terapeutycznych występuje również w schorzeniach ostrych!

Spośród pacjentów, chorujących na infekcje, antybiotyków nie stosuje zgodnie z zaleceniami **blisko 40%**.

Kiedy pacjenci nie przestrzegają zaleceń?

Pacjenci nie stosują się do zaleceń terapeutycznych w chorobach:

- **bezobjawowych:**
 - nadciśnienie
 - hiperlipidemia
 - cukrzyca
- **objawowych:**
 - infekcje
 - choroba wieńcowa
 - astma
 - padaczka

Kiedy pacjenci nie przestrzegają zaleceń?

Pacjenci nie stosują się do zaleceń terapeutycznych w chorobach:

...a nawet, gdy jest to groźne dla życia

- TBC
- HIV
- choroby nowotworowe
 - dializoterapia
 - po przeszczepach

Następstwa nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

Przypadek 2

Twoja długoletnia pacjentka, pani Z. Zadzwoiła do ciebie o 17:30 z informacją, że zapomniała wziąć swoje poranne lekarstwo.

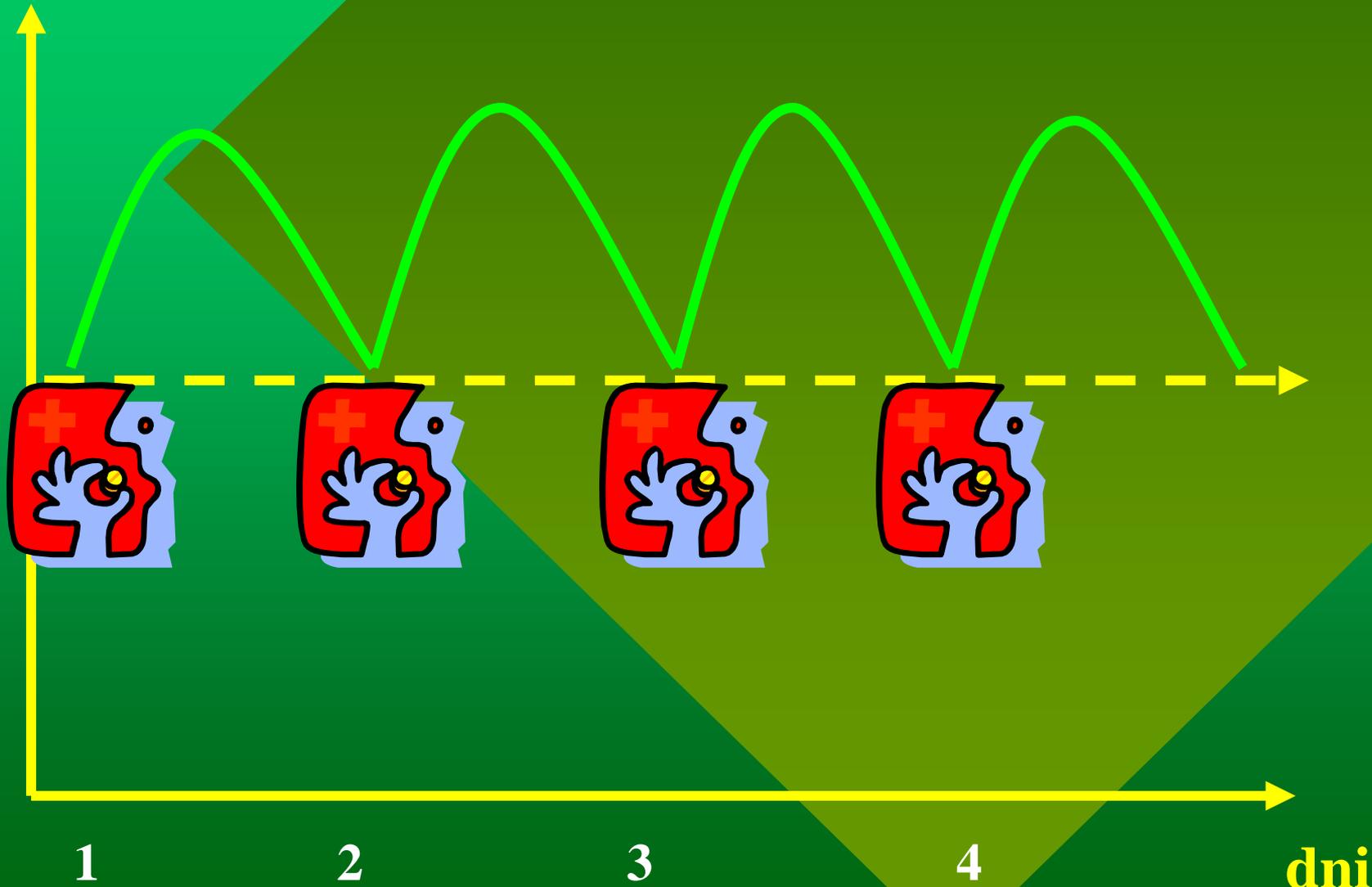
Na tym przykładzie omów następstwa nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych odpowiadając na pytania:

- **Jakie będą następstwa nie przyjęcia pojedynczej dawki leku w zależności od rodzaju leku**
- **Jaką radę udzielisz pacjentce co do dalszego postępowania w tym przypadku**

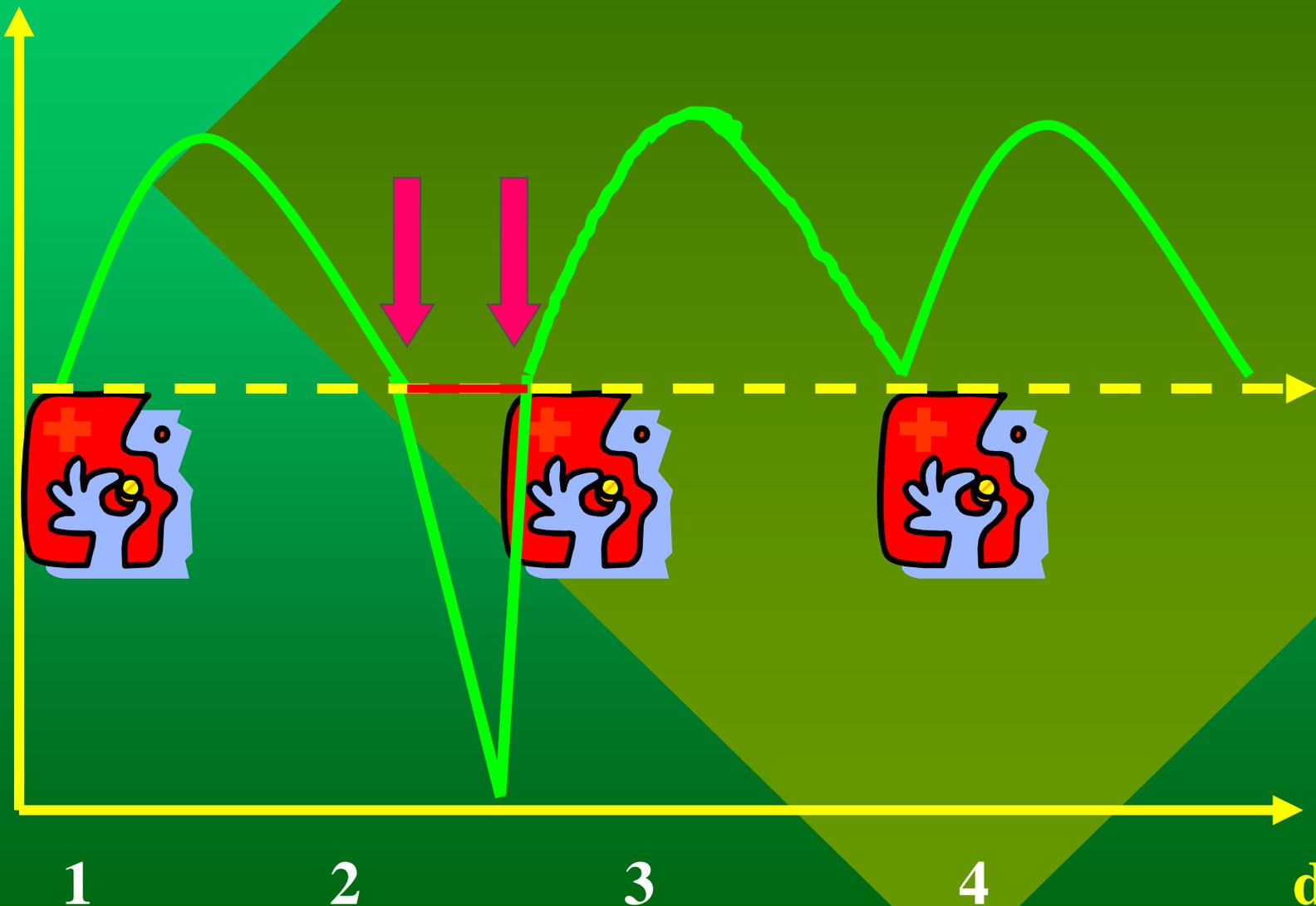
Następstwa nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

Następstwa nieprzestrzegania zaleceń

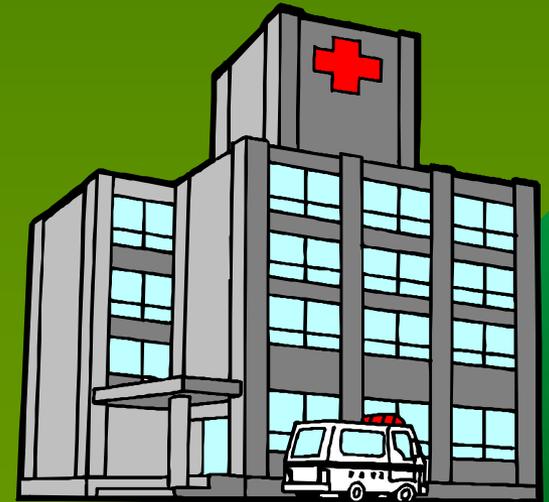

Następstwa nieprzestrzegania zaleceń

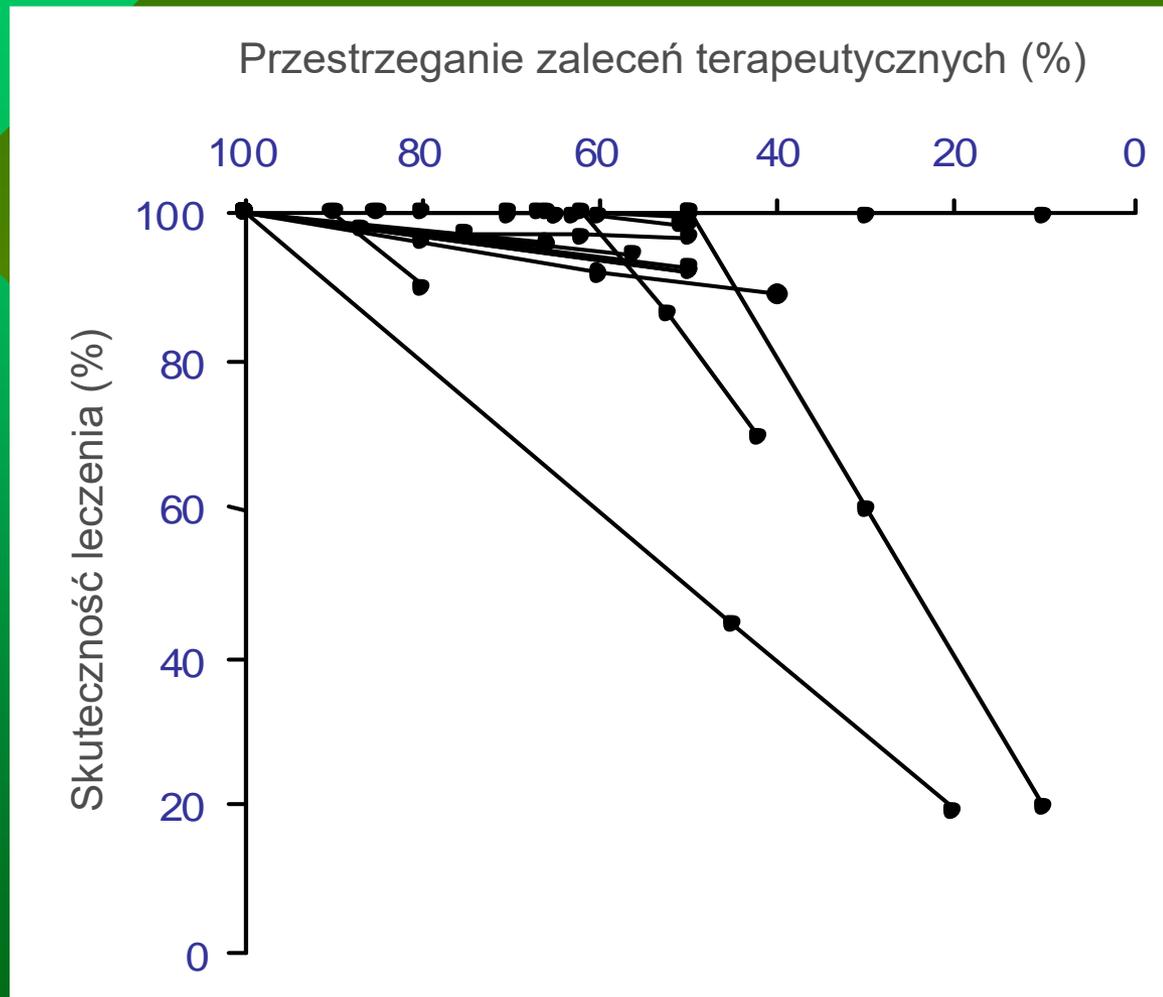

Następstwa nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

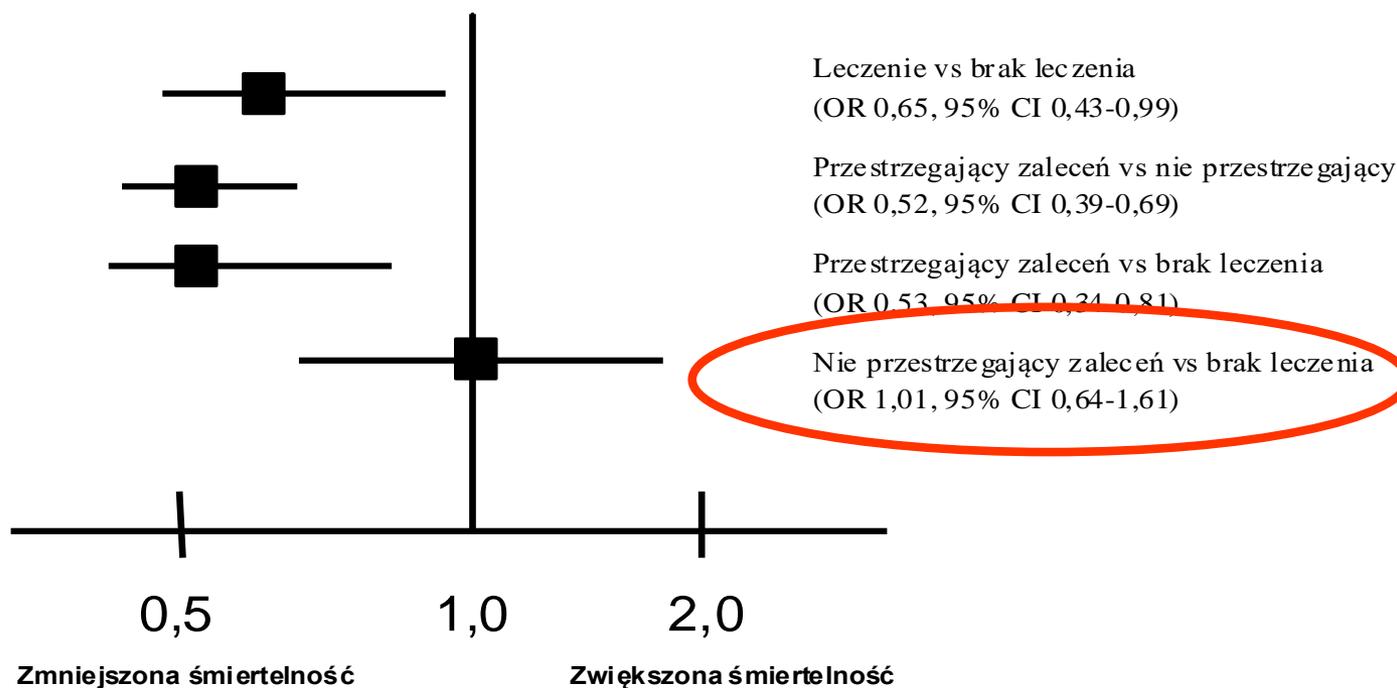
- Niepowodzenie leczenia
- pogorszenie stanu zdrowia
- nawroty choroby
- dodatkowe konsultacje
- dodatkowe badania
- dodatkowe leki
- hospitalizacje
- koszty
- rozwój antybiotykooporności

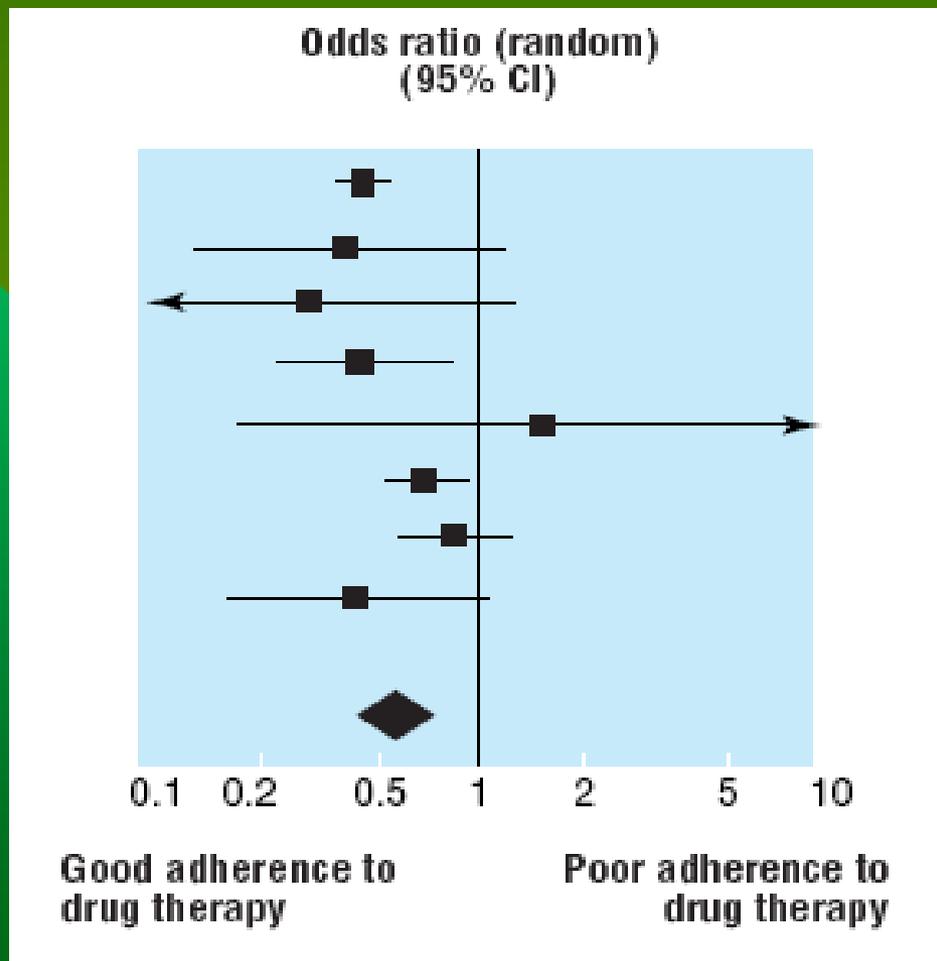
Wpływ nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych na efekt leczenia

Następstwa nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

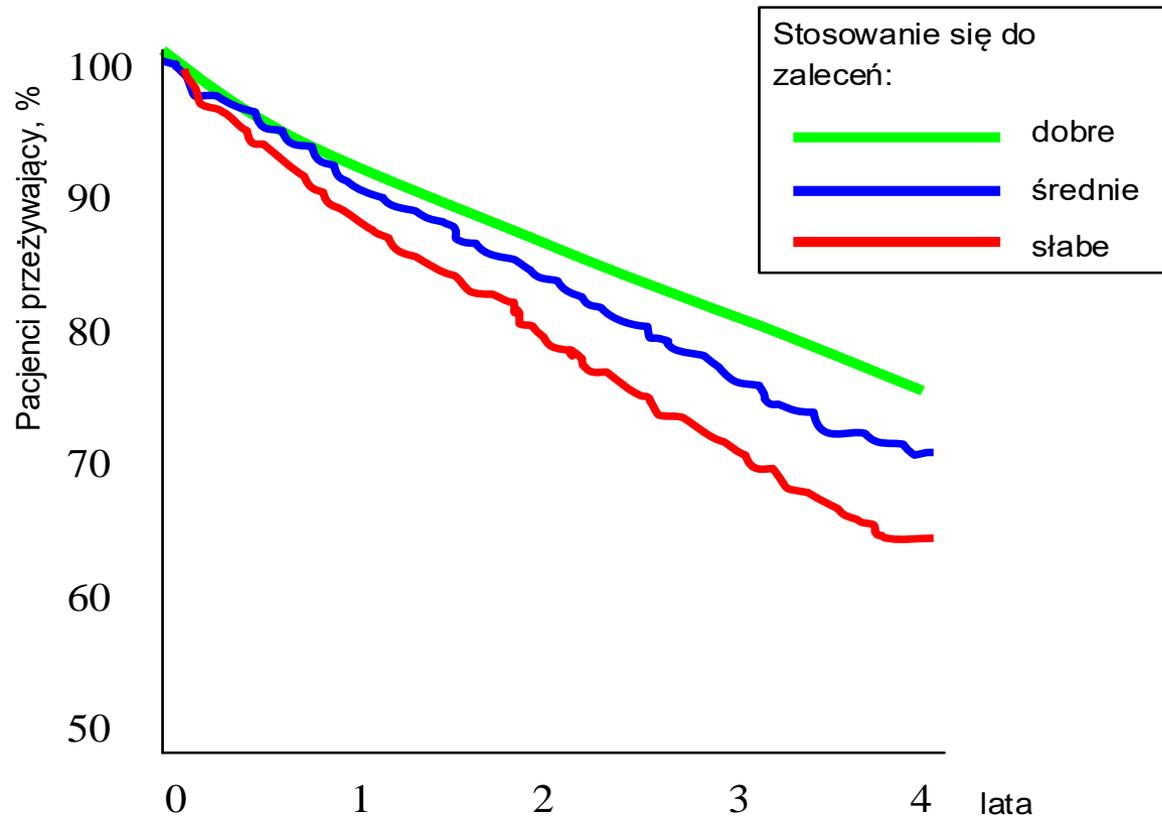

Wpływ przestrzegania zaleceń terapeutycznych na śmiertelność – wyniki metaanalizy

Simpson SH. BMJ. 2006; 333(7557): 15.

Wpływ przestrzegania zaleceń terapeutycznych na przeżycie

Następstwa nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

Poleć 6 Udostępnij 5 Tweetnij 0

Córka Salety potrzebuje drugiego przeszczepu, bo nie brała regularnie leków?!

2013-10-17

1/6 [następne»](#)

Przemysław Saleta, Nicole Saleta

Dlaczego po niespełna pięciu latach Nicole Saleta potrzebuje drugiego przeszczepu nerki?

Jak informuje *Super Express*, 19-latką nie brała regularnie leków immunosupresyjnych, które zapobiegają odrzuceniu przeszczepu. Dlaczego ryzykowała, skoro wiedziała doskonale, jak może się to dla niej skończyć? Okazuje się, że nie jest to wcale odosobniony przypadek wśród nastolatków.

Leki często powodują zmiany w wyglądzie młodych osób. A po drugie, młodzi muszą pamiętać, aby codziennie o stałych porach przyjmować leki i czują się tym zniewoleni - mówi prof. Ryszard Grenda z Centrum Zdrowia Dziecka. Wystarczy, że pacjent zapomni o braniu medykamentów choćby na dwa dni, a organizm zaczyna od razu reagować - tłumaczy.

Jak wspomina Nicole, która przez lata była jego pacjentką?

[Rozmowy z dziećmi sławnych rodziców!](#)

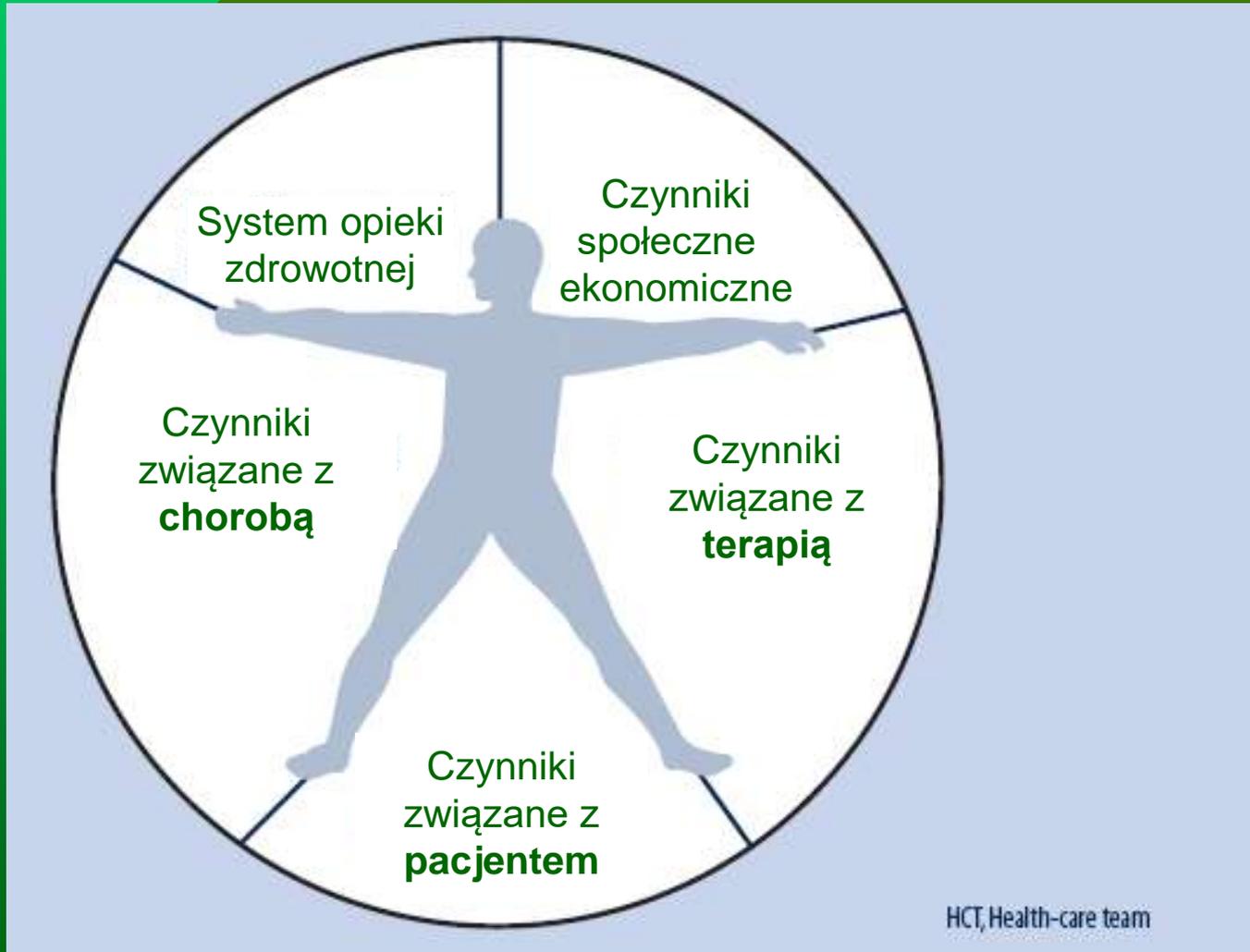
Pacjent – to nie jest lekarz bez słuchawek!

Powody nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych - rachunek „zysków i strat” w przypadku nadciśnienia

Zyski		Straty
Ustąpienie objawów choroby (rzadko)		Poczucie utraty kontroli nad swoim zdrowiem, świadomość bycia chorym
Spodziewane wydłużenie życia	Konieczność pamiętania o systematycznym leczeniu	
	Koszty związane z leczeniem	
	Ograniczenia dietetyczne (sól, alkohol)	
	Działania uboczne leków: <ul style="list-style-type: none"> • Zawroty głowy • Bóle głowy • Ortostatyczne spadki ciśnienia • Zaczerwienienie twarzy • Obrzęki kończyn dolnych • Kaszel • Spadek potencji • Kurcze łydek • Bradykardia • Palpitacje serca 	

Co wpływa na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych?

Co wpływa na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych?

- wiek
- płeć
- inteligencja
- wykształcenie
- zasobność finansowa
- liczba stosowanych leków
- ciężkość schorzenia...

NIE WPLÝWAJĄ istotnie na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych!

Przyczyny nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

Asymptomatyczna natura schorzeń:

- Nadciśnienie
- Hiperlipidemia
- Osteoporoza
- Cukrzyca typu 2....

Przyczyny nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

- wysokie koszty leku
- niezgodna z oczekiwaniami pacjenta forma leku
- złe parametry organoleptyczne leku
- szybkie ustępowanie objawów w wyniku leczenia
- częste dawkowanie leku
- długotrwały schemat terapii
- działania niepożądane

Branthwaite et al., *J Int Med. Res* 1996; 24: 229-38.
Kardas P., *J Antimicrob Chemomother*, 2002; 49:897-903.
Pechere JC. *Clin Infect Dis* 2001; 33 Suppl 3: S170-3.

Przyczyny nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych podczas antybiotykoterapii

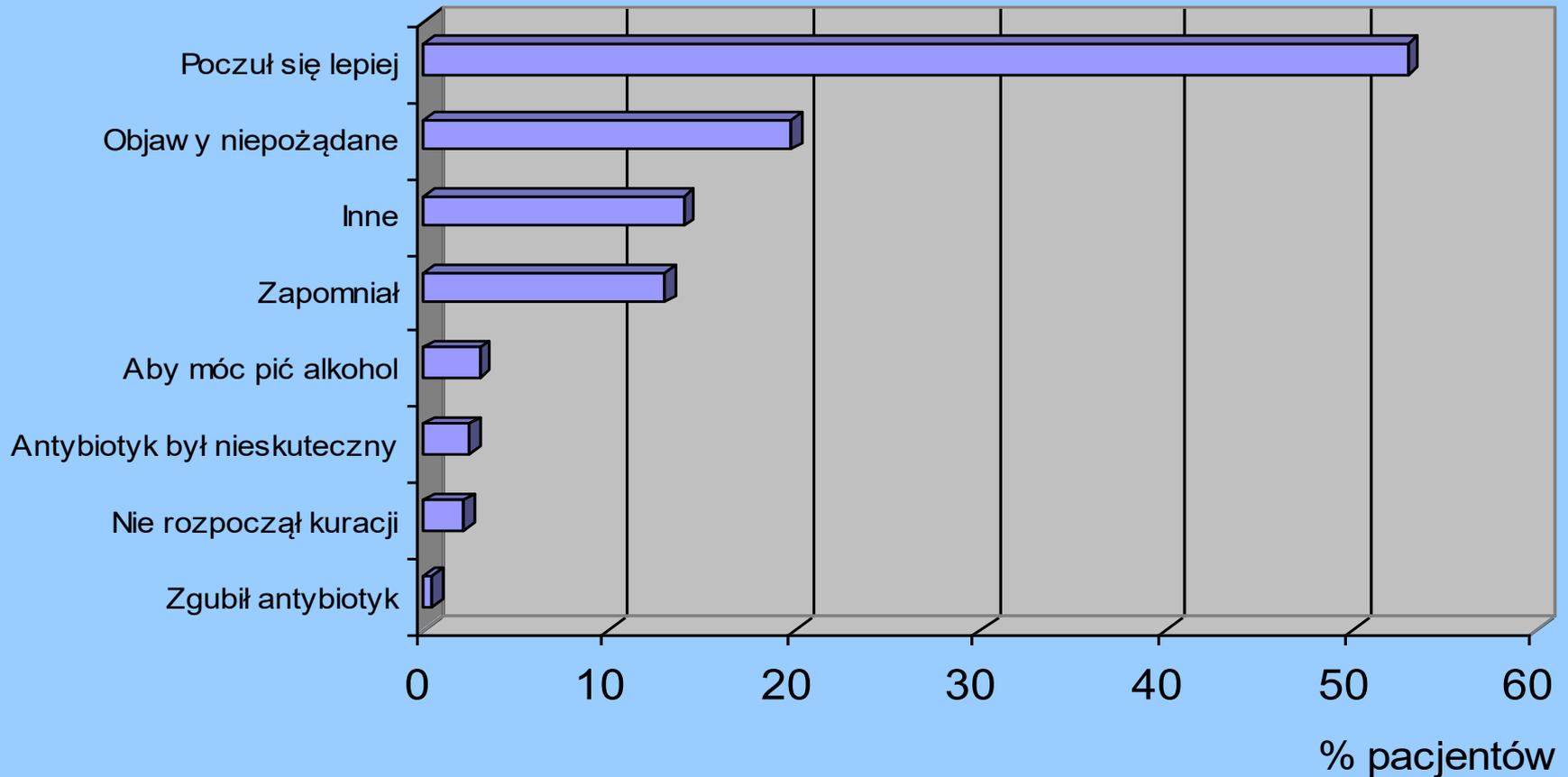
- brak przekonania że lek jest niezbędny
- spodziewane interakcje z innymi lekami
- spodziewane interakcje z alkoholem
- spodziewane upośledzenie odporności
- *nie jest zdrowo przestrzegać zaleceń dotyczących antybiotykoterapii (40,8% - Tajwan)*
- *zdrowiej jest przyjąć mniej dawek, niż było zalecone (92,6% - Tajwan)*

Branthwaite et al., J Int Med. Res 1996; 24: 229-38.

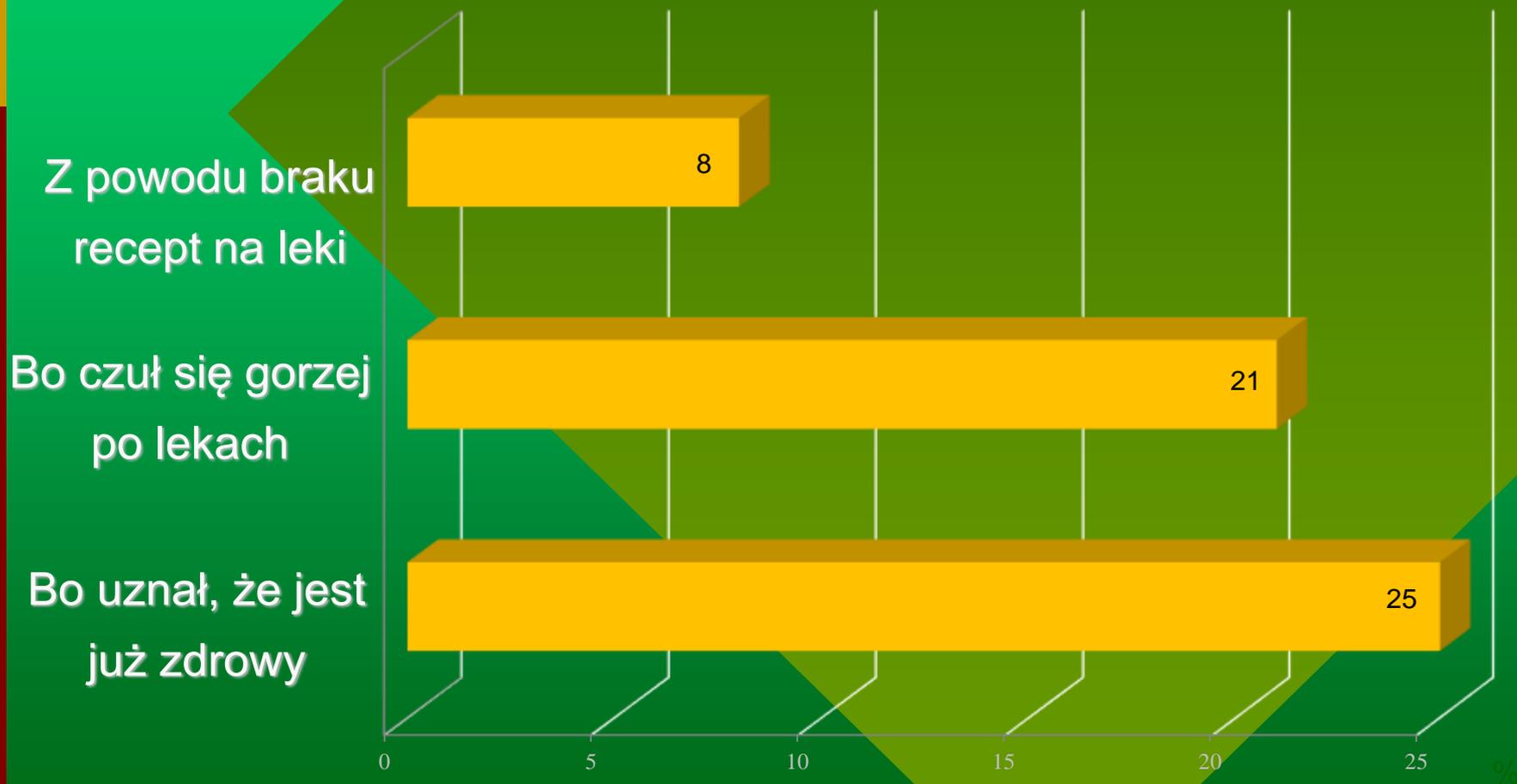
Pechere JC. Clin Infect Dis 2001; 33 Suppl 3: S170-3.

Chen C et al., J Microbiol Immunol Infect 2005; 38: 53-9.

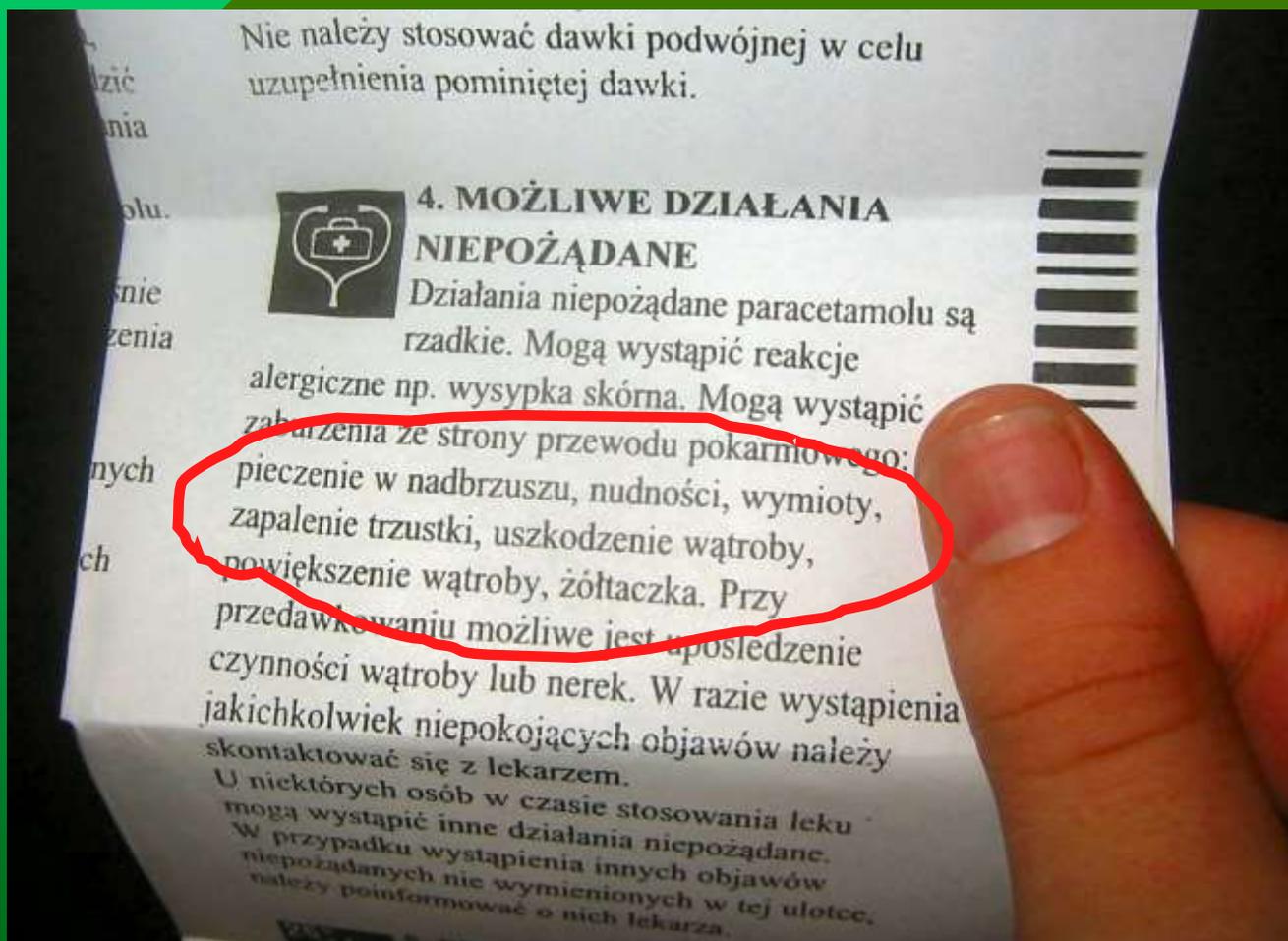
Przyczyny przerywania antybiotykoterapii ambulatoryjnej

System opieki zdrowotnej a przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

Powodem nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych są doświadczane i antycypowane działania niepożądane

Co zrobić, jeśli nie udało się przestrzegać zaleceń terapeutycznych?

Ulotka dla pacjentki

Diane[®]-35

2 mg + 0,035 mg, tabletki powlekane,
(Cyproteroni acetas + Ethinylestradiolum)

Bayer Schering Pharma

Należy zapoznać się z treścią ulotki przed zastosowaniem leku.

W przypadku pominięcia dawki leku Diane-35

Jeśli minęło **mniej niż 12 godzin** od pominięcia tabletki, skuteczność antykoncepcyjna leku Diane-35 jest zachowana. Należy przyjąć tę tabletkę tak szybko, jak to możliwe i dalej następną o zwykłej porze.

Jeśli minęło **więcej niż 12 godzin** od pominięcia tabletki, skuteczność działania leku Diane-35 może być zmniejszona. Im więcej kolejnych tabletek pominięto, tym większe ryzyko zmniejszonego działania antykoncepcyjnego. Szczególnie duże ryzyko zajęcia w ciąży występuje wtedy, gdy pominięto tabletki na początku lub na końcu opakowania. W takim przypadku należy przestrzegać zasad podanych poniżej (patrz również na schemat poniżej).

Pominięta więcej niż 3 tabletki z opakowania

Należy zwrócić się do swojego lekarza.

Pominięta 1 tabletki w 1. tygodniu przyjmowania leku z aktualnego opakowania

Należy przyjąć pominiętą tabletkę tak szybko, jak to możliwe (nawet jeśli oznacza to jednoczesne przyjęcie dwóch tabletek), a kolejne zażywać o stałej porze. Przez następne 7 dni należy stosować dodatkowe metody antykoncepcyjne (metody mechaniczne). Jeżeli w tygodniu poprzedzającym pominięcie tabletki utrzymywano stosunki seksualne, jest możliwe zajście w ciążę. Należy niezwłocznie poinformować o tym lekarza.

Pominięta 1 tabletki w 2. tygodniu przyjmowania leku z aktualnego opakowania

Należy przyjąć pominiętą tabletkę tak szybko, jak to możliwe (nawet jeśli oznacza to jednoczesne przyjęcie dwóch tabletek), a kolejne zażywać o stałej porze. Skuteczność antykoncepcyjna leku Diane-35 jest zachowana i nie jest konieczne stosowanie dodatkowych metod zapobiegania ciąży, jednak jeśli wcześniej popełniono błędy w dawkowaniu lub jeżeli pominięto więcej niż 1 tabletkę, należy przez 7 dni stosować dodatkową (mechaniczną) metodę antykoncepcji.

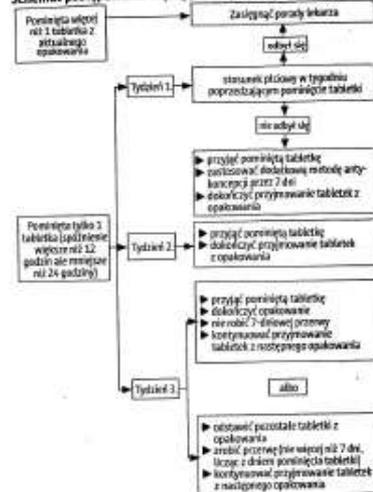
Pominięta 1 tabletki w 3. tygodniu przyjmowania leku z aktualnego opakowania

Można wybrać jedną z następujących możliwości, bez potrzeby stosowania dodatkowych metod antykoncepcyjnych, pod warunkiem, że stosowano właściwe dawkowanie przez 7 dni poprzedzających pominięcie dawki. W przeciwnym razie należy zastosować pierwszą z wymienionych dwóch opcji oraz przez 7 kolejnych dni stosować dodatkową metodę antykoncepcji.

1. Przyjąć pominiętą tabletkę jak najszybciej (nawet jeśli oznacza to jednoczesne przyjęcie dwóch tabletek), a kolejne o zwykłej porze. Rozpocząć przyjmowanie tabletek z następnego opakowania od razu po dośrobczeniu aktualnego, czyli bez 7-dniowej przerwy. Krwawienie z odstawienia wystąpi po dośrobczeniu drugiego opakowania, ale w dniach przyjmowania tabletek może wystąpić plamienie lub krwawienie.
2. Można również nie przyjmować już tabletek z aktualnego opakowania, zrobić 7-dniową lub krótszą przerwę (nawet również wliczyć dzień, w którym pominięto tabletkę), po której należy kontynuować zażywanie tabletek z następnego opakowania.

Jeśli zapomni się o zażyciu tabletek i podczas pierwszej przerwy w przyjmowaniu tabletek nie wystąpi spodziewane krwawienie, możliwe, że jest się w ciąży. Przed rozpoczęciem następnego opakowania leku należy skontaktować się z lekarzem.

Schemat postępowania w przypadku pominięcia tabletki

Postępowanie w przypadku:

► wystąpienia zaburzeń żołądka i jelit (wymioty)
Jeśli wystąpiły wymioty, substancje czynne leku Diane-35 mogą nie wchłonąć się całkowicie. Jeżeli wymioty wystąpiły w ciągu 3 do 4 godzin po zażyciu tabletki, należy postępować zgodnie z zaleceniami dotyczącymi pominięcia tabletki. Jeżeli kobieta nie chce zmieniać normalnego schematu stosowania tabletek, powinna przyjąć dodatkową(-e) tabletki(-i) z nowego (dodatkowego) opakowania.

W razie ciężkich zaburzeń ze strony przewodu pokarmowego należy stosować dodatkowe metody antykoncepcyjne.

► wystąpienia nieoczekiwanego krwawienia

W czasie przyjmowania leku Diane-35, podobnie jak podczas stosowania innych środków hormonalnych, w pierwszych kilku miesiącach mogą występować nieregularne krwawienia z dróg rodnych (plamienia lub krwawienia śródcykliczne). Pomimo to trzeba kontynuować przyjmowanie tabletek. Nieregularne krwawienia z dróg rodnych zazwyczaj ustępują po 3 cyklach stosowania leku Diane-35. Jeśli krwawienia utrzymują się, stają się obfite lub nawracają, należy zgłosić to lekarzowi.

Przeciwdziałanie nieprzestrzeganiu zaleceń terapeutycznych

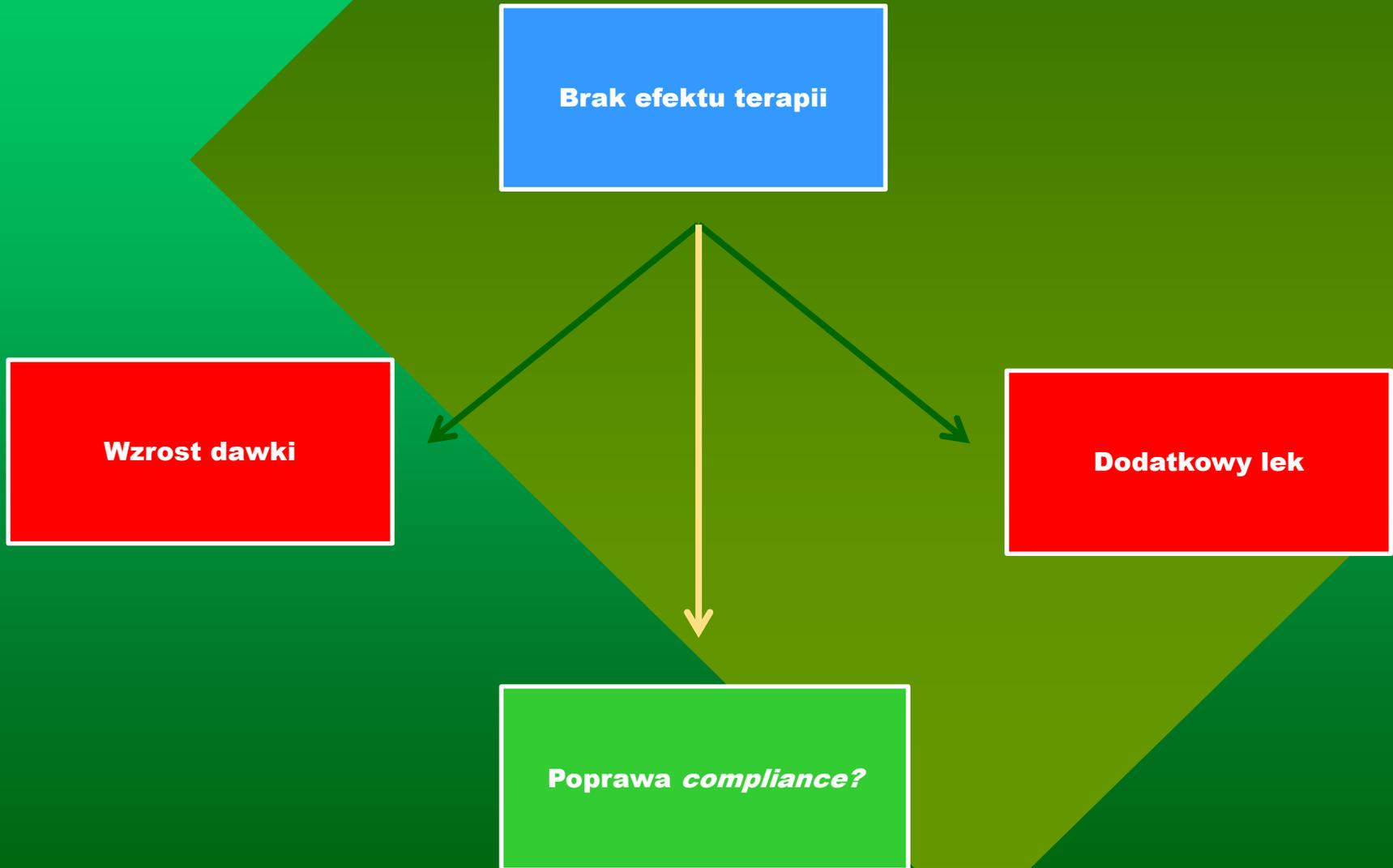
Przypadek 3

13 kwietnia odwiedził cię pacjent, któremu poprzednią receptę na 2 opakowania leków na nadciśnienie wypisałeś w grudniu.

Na tym przykładzie omów postępowanie w przypadku podejrzenia nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych odpowiadając na pytania:

- co spowodowało, że pacjent tak późno zgłosił się po kolejną receptę?**
- Jaką działania podejmiesz, aby poprawić stosowanie się przez pacjenta do zaleceń?**

Co robią lekarze wobec nieskuteczności leczenia?

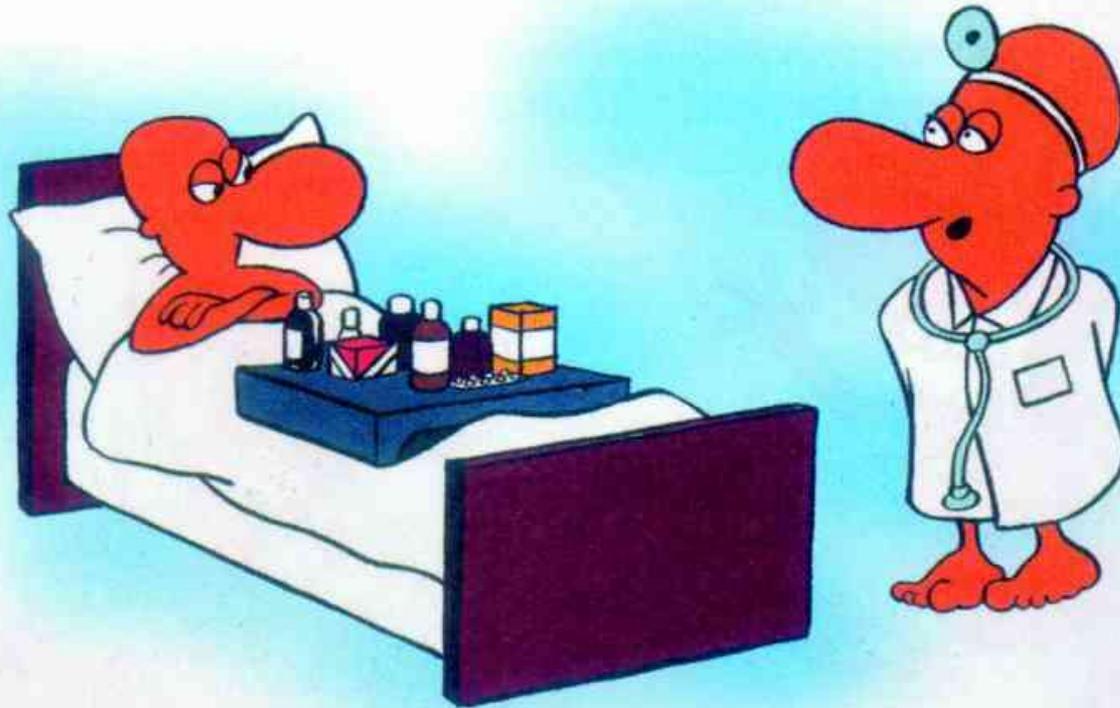
Który z nich nie leczy się skutecznie?

Jak rozpoznać nieprzestrzeganie zaleceń terapeutycznych

- liczenie wykorzystanych tabletek w oryginalnych opakowaniach leku
- liczenie dawek w inhalatorach z licznikiem, itd.
- kontrola typowych efektów działania leku (np. zwolnienie tętna po β -blokerach)
- kontrola dokumentacji pod kątem systematyczności wizyt
- kontrola dokumentacji pod kątem wystawionych recept
- wywiad lekarski

Tematy do dyskusji:

– Korzystając z 1257 poprawki do konstytucji może Pan te leki przyjmować lub nie.

Lista kontrolna przestrzegania zaleceń terapeutycznych

W roku 2009, podczas konferencji ESPACOMP w Bangor, UK, Lars Osterberg zaproponował

‘Adherence Checklist’

Temat do dyskusji: co w ciągu 10% czasu wizyty może zrobić lekarz, żeby poprawić przestrzeganie zaleceń terapeutycznych?

Originalna lista Larsa Osterberga (2009)

Pacjent...

1. Rozumie swoje choroby
2. Rozumie opcje leczenia
3. Zdaje sobie sprawę z korzyści / ryzyka stosowania leków
4. Uczestniczy w podejmowaniu decyzji odnośnie leczenia
5. Ma możliwość podążania za planem leczenia *
6. Zna nazwy leków / wskazania
7. Zna dawki / częstotliwość
8. Zna czas trwania leczenia
9. Zna skutki uboczne / wie co zrobić, jeśli występują
10. Zadawano mu pytania do tyczące przestrzegania zaleceń

* Plan leczenie przekazany z pozytywnymi emocjami

Cechy wpływające pozytywnie na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

- Edukacja pacjentów
- Właściwa treść i forma zaleceń
- Niewielkie wymagania terapii
- Krótka kuracja
- Odpowiednia forma leku
- Łatwe do użycia opakowanie leku
- Niska cena leku
- Brak działań ubocznych
- Przypomnienia
- Satysfakcja pacjenta

Następstwa nieprzestrzegania zaleceń terapeutycznych

Przypadek 4

Twój kolega, okulista, zrobił sobie test na H. pylori i w związku z jego pozytywnym wynikiem, poprosił cię o leczenie.

- **W jakiej formie przekażesz mu zalecenia?**
- **Który z was powinien wypisać potrzebną receptę?**

Zalecenia lekarskie – zawsze pisemnie

Lek	Rano	Południe	Wieczór	Jak długo?	Uwagi
Aaaaaa	1	-	1	bezterminowo	na czczo
Bbbbbbb	1	2	1	7 dni	popić w odą
Cccccc	2	-	-	do końca op.	przed śniadaniem

Zalecenia terapeutyczne – zawsze pisemnie

Cechy wpływające pozytywnie na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

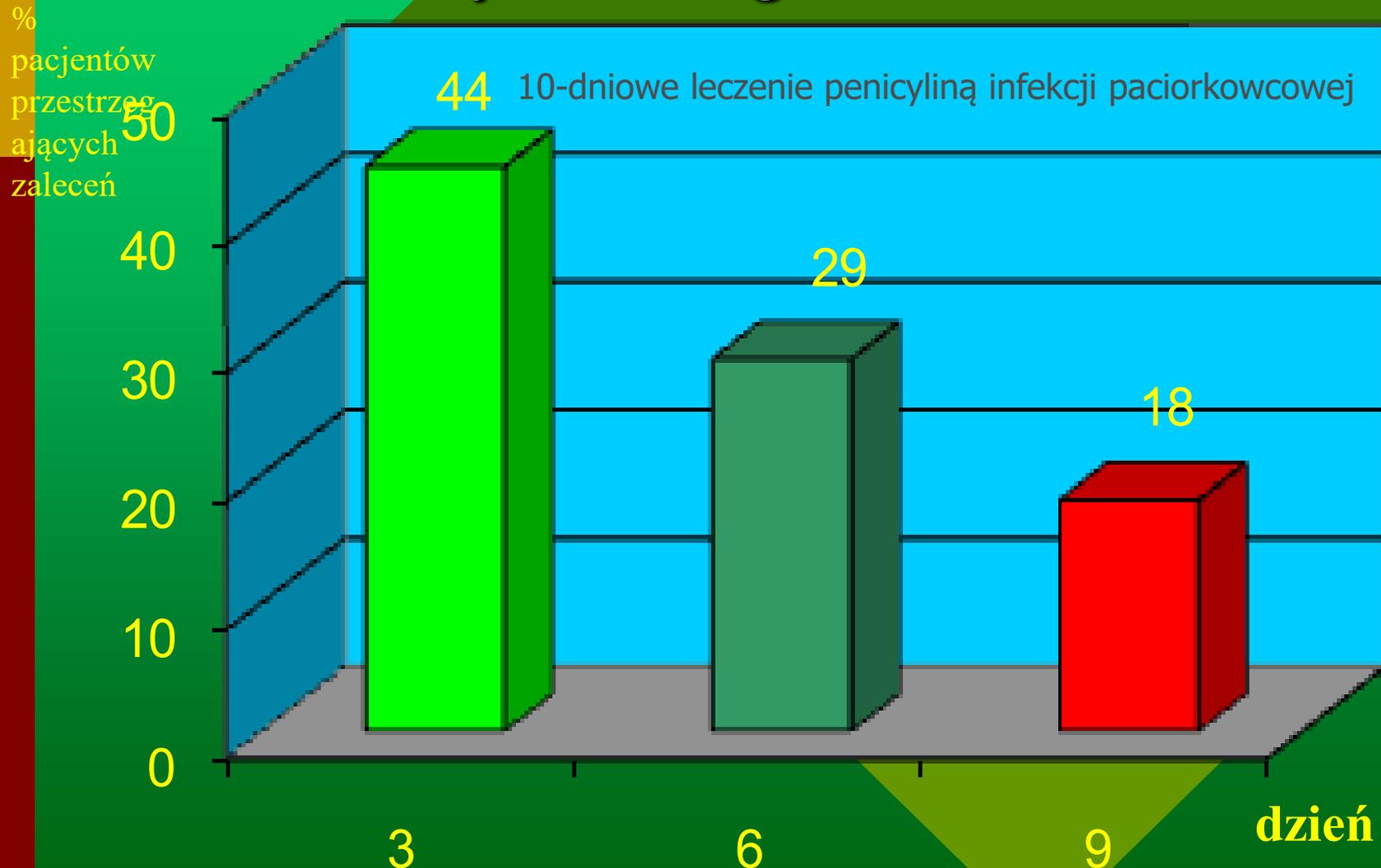

Cechy wpływające pozytywnie na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

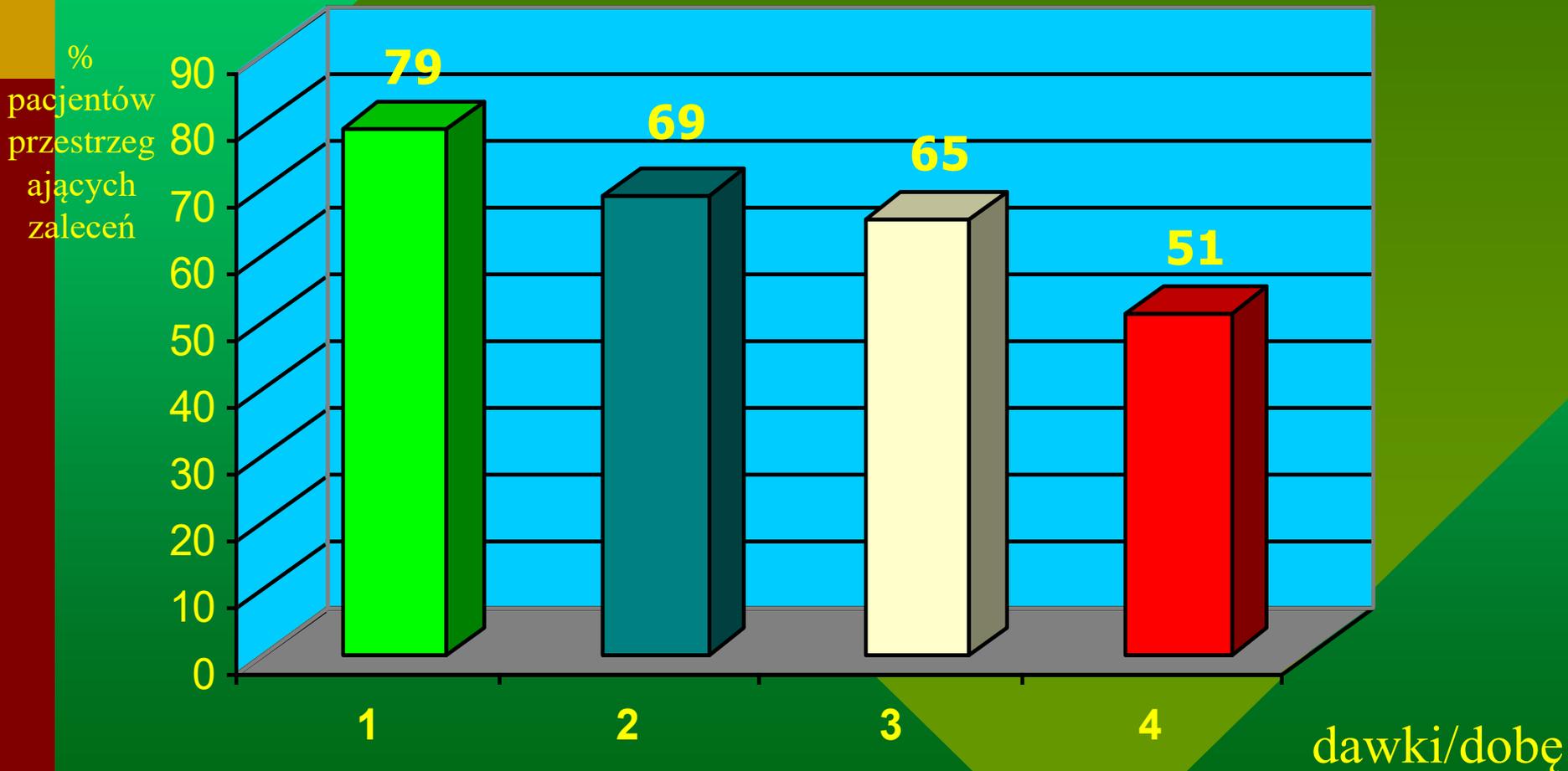

- aktywny współdziałanie pacjenta w terapii
- pomoc rodziny i osób trzecich
- nadzór i kontrola ze strony lekarza
- powiązanie przyjmowania leków z innymi czynnościami

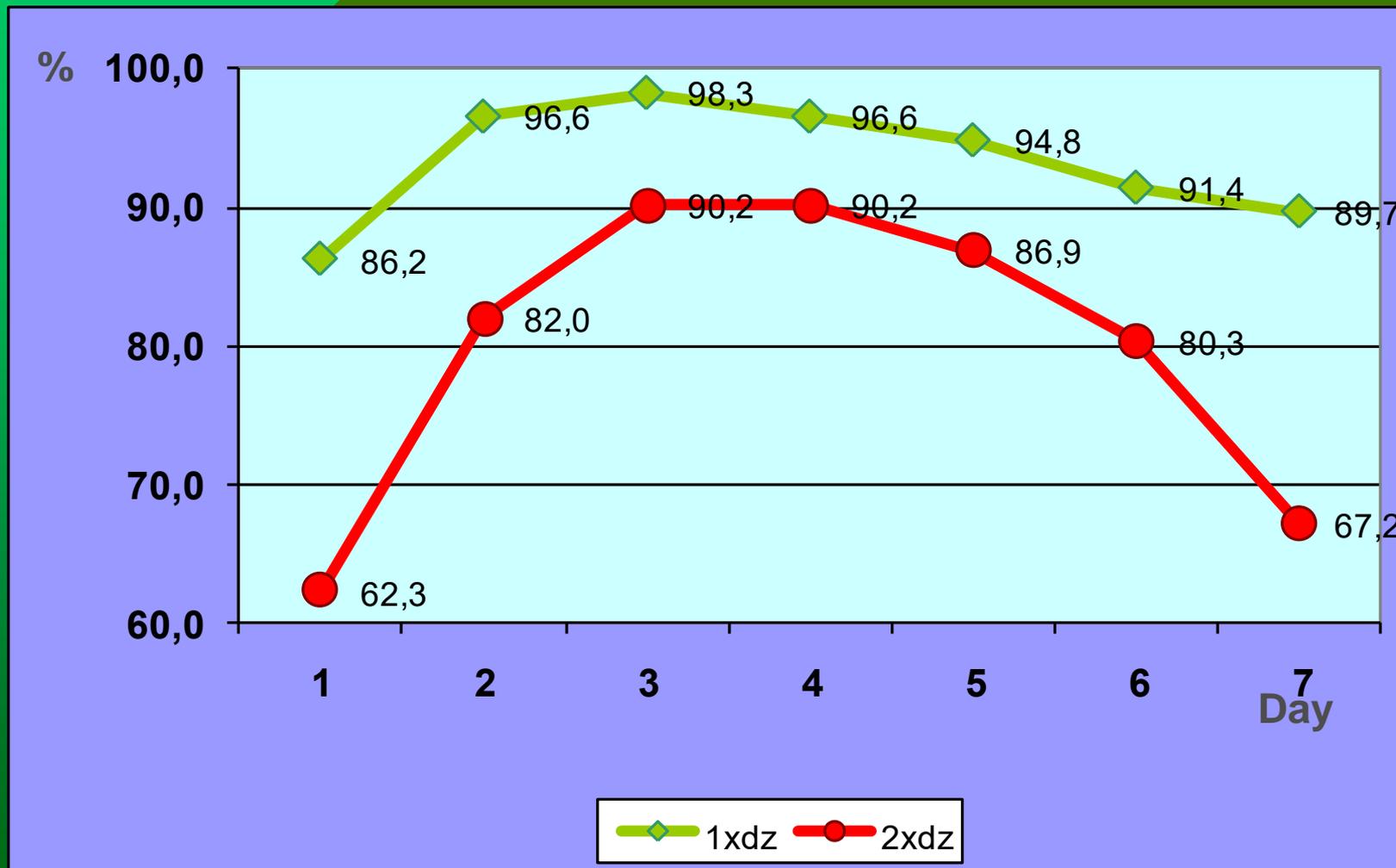
Przestrzeganie zaleceń terapeutycznych zależy od długości leczenia

Przestrzeganie zaleceń terapeutycznych zależy od częstości dawkowania leków

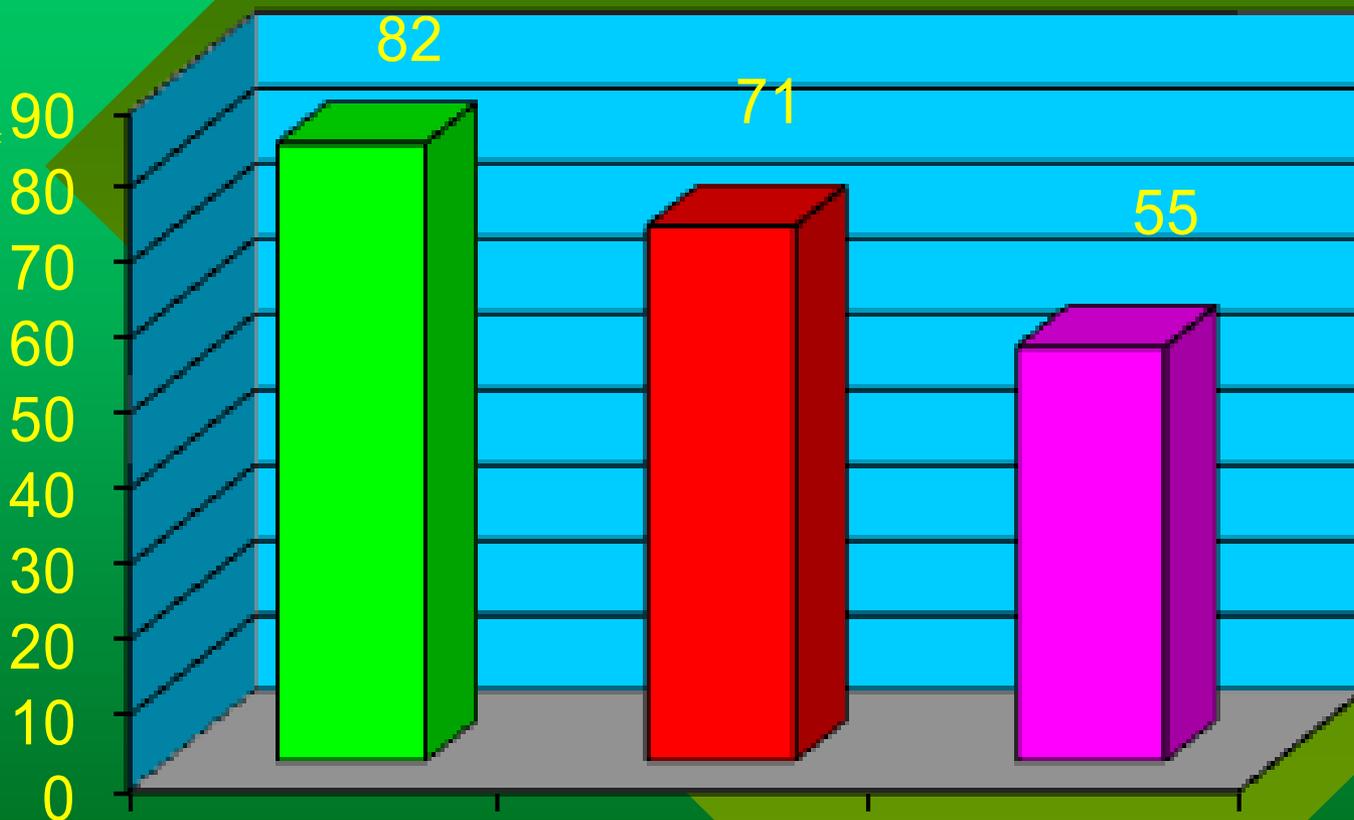

Przestrzegania zaleceń terapeutycznych podczas antybiotykoterapii maleje wraz z czasem i częstotliwością dawkowania

Wpływ formy antybiotyku na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

%
pacjentów
kontynuujących
terapię
dnia 4

syrop

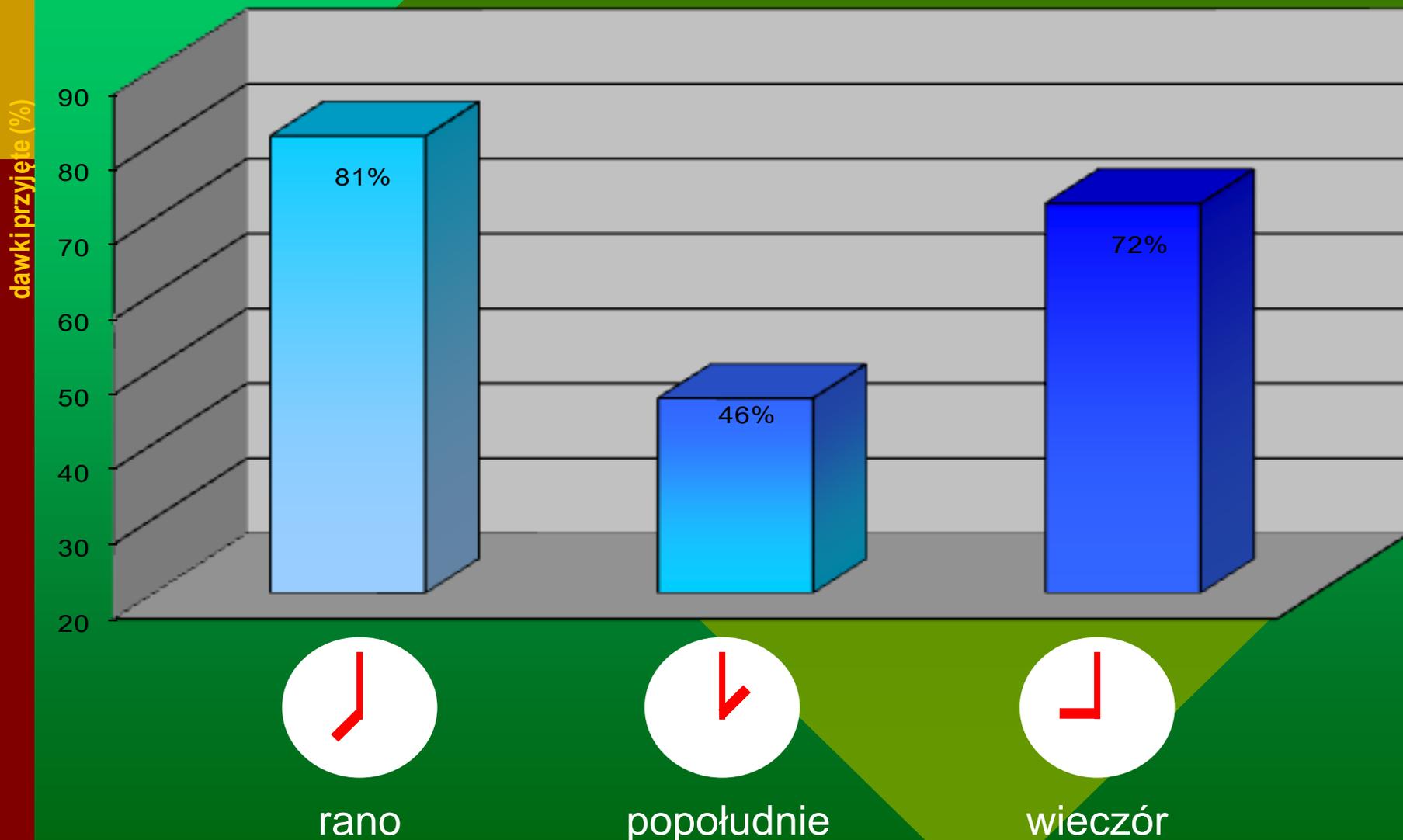
saszetki

tabletki

Wpływ pory przyjmowania leku na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

Wpływ formy opakowania leku na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

Wpływ ceny leku na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych

- **Tanie leki** nie gwarantują przestrzegania zaleceń ale...
- **Drogie leki** gwarantują nieprzestrzeganie zaleceń

Do kogo adresować działania poprawiające przestrzeganie zaleceń terapeutycznych?

Wniosek: dbać
trzeba o
wszystkich...

**Nawet znając pacjentów od wielu lat,
lekarze nie są w stanie trafnie ocenić
stopnia przestrzegania przez nich zaleceń
terapeutycznych**

Eraker et al., Ann Intern Med 1997; 126:258-68.
Cockburn et al., Med. J Aust 1987; 147(7): 324-8.

Jak opisywać w dokumentacji

nieprzestrzeganie zaleceń terapeutycznych

- **Wpis rutynowy:**

„Pacjenta poinformowano, że zaniechane regularnej terapii hipotensyjnej może prowadzić do udarów oraz innych stanów zagrożenia życia”

- **Wpis po stwierdzeniu nieprzestrzegania zaleceń:**

„Pacjent nie przestrzega zaleceń. Ponownie poinformowano o konsekwencjach niewłaściwego leczenia lub zaprzestania leczenia choroby nadciśnieniowej”

Tymiński R. Med. Dypł 2013; 22(12): 27.

Tymiński R. Dypł 2014; 23(7-8): 29.

Korzyści z polepszenia przestrzegania zaleceń terapeutycznych

- lepszy stan zdrowia pacjentów
- zadowolenie pacjentów
- oszczędność czasu lekarza
- zadowolenie lekarza

Pamiętaj!
żaden lek nie jest skuteczny...

